

В. Г. КАЗАНІВСЬКИЙ.

ПІМСТА ЗА КРИВДУ

ДРАМА В ПЯТЬОХ ДІЯХ А ШЕСТИ
ВІДСЛОНАХ,

ЗІ СПІВАМИ І ТАНЦЯМИ.

—
СЮЖЕТ ПОЗИЧЕНИЙ У
ІВ НІЧУЯ ЛЕВИЦЬКОГО
З ПОВІСТИ „МИКОЛА ДЖЕРЯ“

1917.

З ДРУКАРНІ „У. ГОЛОСУ“, ВІННІЦЕГ, МАН.

С

3 Д

В. Г. КАЗАНІВСЬКИЙ.

ПІМСТА ЗА КРИВДУ

ДРАМА В ПЯТЬОХ ДІЯХ А ШЕСТИ
ВІДСЛОНАХ,

ЗІ СПІВАМИ І ТАНЦЯМИ.

СЮЖЕТ ПОЗИЧЕНИЙ У ІВ. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО
З ПОВІСТІ „МИКОЛА ДЖЕРЯ“.

В ДРУКАРНІ „У. ГОЛОСУ“ - ВІННІЦЕГ, МАВ.

ДІЄВІ ОСОБИ:

Петро Джеря, старий панщизняк, літ 60.

Марія, його жінка, літ 50.

Микола, їх син, літ 23.

Немидора, наймичка, потім жінка Миколи.

Любка, їх дочка.

Іван, її чоловік.

Чапліха, хазяйка.

Бжозовський, пан-дідич.

Осавул

Осавулиха

Кавун, товариш Миколи.

Абрагам Мойсеевич, наставник сахарень.

Ревека, його жінка.

Яким

Свирид }
Тарас } чоловіки
Борис }

Пилип

Посмітюх }
Мусій } Бурлаки
Перепелиця }

Соломія

Пріська }
Олеиа } Бурлачки

I-ша жінка

II-га жінка

I-ша дівчина

II-га дівчина

Парубки, дівчата, бурлаки, бурлачки, музи-
ки і народ.

ЗАГОЛОВКИ ДІЙ:

ДІЯ I.

Тяжка панщина. Зустріча Миколи з Немидорою

ДІЯ II.

Панська рука на мужичій шкурі.

ДІЯ III.

Побрались.

ДІЯ IV.

Розлука.

ДІЯ V.

Пімста.

ДІЯ VI.

Поворот до рідні.

ДІЄВІ ОСОБИ І. ДП:

Петро Джеря.
Марія, його жінка.
Микола, їх син.
Немидора, наймичка.
Чаплїха, її хазайка.
Осавул.
Кавун.
І-ша, і II-га жінка.
Яким.
І-ша, і II-га дівчина.
Парубки, дівчата і музики.

ДІЯ І.

Неділя вечером. З правого боку хата, коло хати садок.
На краю садка керниця з журавлем. Дальше видно
річку, під хатою стоїть лавка, в садку під деревом
спить Микола.

Микола. (Спить, в сні деколи щось гово-
рить).

ЯВА І.

Немидора. (Входить зліва, йде до керни-
ці, набирає води і співає:)

Ой, одна я одна,
Як билинонька в поли,
Та не дав мені Бог,
Ані щастя, ні долі.

Тільки дав мені Бог,
Красу карії очи,
Тай ті виплакала я
В самотині дівочій. і т. д.

(По хвили говорить). Боже, мій, Боже!
Як тяжко жити на білому світі, сиротою без
батька, без неньки, і жадної родини! Кождий
тебе обходить, минає, смієть ся з бідної най-
мички-сироти! А щож я винна тому, що я не-
богата, не рівня другим? Коли мені така доля
судилась!... Тільки й маю світлої години, ко-
ли вирвусь на самоту і піснею себе розважую!
Оттут, вже в пекло впала, таки справдішне
пекло! Ще хоть хазяїн добрий чоловік, але ха-
зьяка, то крий Боже; годі вже витримати. І
як мені прийдєсь вибути тут, то хиба Ти Гос-
поди святий знаєш! (співає далше).

Ані братіка я,
Ні сестрички не знала,
Між чужими зросла...
Та вже вянути стала і т. д.

(Виходить співаючи, чим раз тихше, а вкінци зовсім
втихає.)

Микола. (Почувши через сон спів, проки-
даєть ся, а по хвили говорить. Що воно за
дівча? (приглядає ся). Якесь не знакове? Зда-
єть ся то не з нашого села? Цікаво! (дивить
ся в ту сторону). Справді се дівчина не з на-
шого села... Де би вона тут взялась?.. А
яка гарна... Як гарно співає, — як соловейко,

аж збудивсь. А снилось мені щось таке, — що й пригадати не можу, що воно? Чи мара яка? Тьфу! Ну бодай в вечер довідаюсь хто вона? Певно виїде погуляти на вулицю. (Йде в хату, — в дверях здибаєсь з матерію).

ЯВА II.

Марія. А що вже сину відпочив? Заснув? Було ще трохи полежати, бо через цілий тиждень, таки добре нагорював ся по тих панських ланах!

Микола. Так щож, мамо, порадимо? Так сказано, що треба на других робити більше, чим на себе. Може колись буде лекше! Колись! Ах бодай тоті... вже або пани, або лани позападались, бо якось і жити не хочеть ся через них!

Марія. Цить синку, — бо якби хто з них почув, то не зчув бись ся, якби й різками вибили.

ЯВА III.

(Входять дві жінки разом., Здорові були.

I-ша жінка. Ох, правда! Хиба вчера не бачила як перед усім миром вибили старого Тетерю? І коли то вже оно скінчить ся!

Микола. Може Бог дасть, що й скоро кінець їм прийде! (пійшов в хату.)

Марія. Я вже свому Миколі говорю, і прошу, щоби нічого не казав, бо може наскочити на біду. Одначе нічого не помагає... упертий,

що годі щось в нього вговорити. — Сідайте!

I-ша жінка. Ой не кажіть! Ваш Микола, таки парубок розумний і роботящий, нікому лихого слова не скаже, а ще й порадить!

II-га жінка. А як гарно співає в церкві, аж мило послухати. Чи чули як різнув нині апостола на цілу церкву? У кождої дівчини аж намісто рухаєсь, і кожда на него так і дивить ся!

Марія. Та я б гріх мала на него, що лихого подумати, не то сказати. Тільки він щось все дуже проти нашого пана і осавула, а з того добра не вийде, бо наш пан, як на кого завізьметь ся, то і вже його в селі нема, — або в москалях, або на Сибіри. Через то я боюсь, бо мій Микола, таки добра дитина!

I-ша жінка. А щож Ви й досі не ожените свого Миколи? Адже і вам буде лекше на старі літа, і до хати щось капне!

II-га жінка. А вжеж, що так! Бо Микола з якою будь там женитись не буде, бо хоть Ви не дуже то і заможні, але Миколова голова варта більше, як цілий маєток старшини!

Марія. Та що й казати, я йому подруги вибирати не буду, хай вибирає яку сам собі задумує. Тепер мушу його таки оженити, бо й батько нездужає, тай я ледво ходжу, а панщину робити треба!

I-ша жінка. Ох, буде, все буде! І Ви навіть незчуєтесь яке богацтво до вашої хати готує ся, тільки чекають, щоби Микола за рушниками прислав.

II-га жінка. Чи не? . . . Але скажіть самі!

I-ша жінка. Вгадайте, коли цікаві!

Марія Та де то нам до вгадувань! Коли будете так добрі то й самі скажете!

I-ша жінка. Так й скажу! (по хвили). Варку Титарівну знаєте? Адже вони всю надію мають на Миколу, вже й до весіля приготівані, тільки, що ждуть на старостів від Вас!

Марія. Ой, Бог-би то з вас промовляв кумо! Бо дежто щоби ми такі бідні, а доскочили мати за невістку богачку Варку! Але чи Микола згодить ся? То доперва булюб!

I-ша жінка. А хіба би він глузду не мав, щоби таке щасте від себе відпихав. Адже він богатшої не найде на цілій Вербівці!

II-га жінка. Таки й правда, що не найде!

Марія. Божа воля! Але що до Варки, то Микола з Варкою мусить женитись!

ЯВА IV.

(Виходить Микола з хати.)

Марія. От і він! За вовка помовка, а вовк в хату. А ми сину отсе говорили про тебе, бодай не вадило, коли не чув!

Микола. А що-ж, ви мамо говорили про мене?

Марія. А то сину, що тебе час би оженити!

I-ша жінка. І вже жінку, Миколо, доскочиш! І богату, і гарну. . .

II-га жінка. А як любити буде, то Господи! Марія. Тай кажуть, що старий добрий!

I-ша жінка. А стара! Хоть до рани прикладай!

II-га жінка. Варка, знов кажу вам, як цукорок!

Микола. (сміє ся). Хваліть, та глядіть щоби не перехвалили на оден бік...

I-ша жінка. І не гріх похвалити, коли є за що!

ЯВА V.

(Входить Петро і Яким.)

Петро. Що ви баби розгарахкались як сороки?

Яким. Якби з пів ярмарку було!

Марія. От добре, щось надійшов старий, нам треба дещо поговорити. Йдім в хату.

Петро. Можна і тут, — конечно до хати!?

Яким. Певно, що можна!

I-ша жінка. Чого ти як той страхопуд сюди притяг ся? Хто в дома лишив ся?

Яким. Кого лишила ти, того і я! Хата не втече!

I-ша жінка. О, я знаю, що твій язик маєш довгий як лопату. Він дивить ся куди жінка,

туди вже й він! От покарав мене Бог таким чоловіком!

Яким. А мене такою жінкою!

Петро. А буде з вас, як малі діти бавитесь!

I-ша жінка. Та бо вже витримати не можна з тим бовваном!

Яким. І з тобою немож... тіль...

Петро. Годі, годі! Ідім в хату. А куди ти Миколо?

Микола. Йду трохи в село, може що нового почую!

....Марія. Йди сину, та скоро вертай ся, знаєш діло є!

Микола. О, до того діла — ще є час!

II-га жінка. Але й погуляєм в Миколи на весілю!

Яким. Ще й як! А випем з кілько! Го!го!

I-ша жінка. Тобі все аби пити, та пити!

Марія. Все буде! З останнього стягну ся, а справлю таке весіле, якого ніхто ще не видів!

ЯВА VI.

(Вбігає Осавул і кричить).

Осавул. Завтра чоловіки з косами косити овес, а молодиці з серпами панське жито жати. (виходить).

Микола. Бодай тобі завалило! Хиба ми глухі, чи що? От ще тварюка!

Марія. Сину! Не чіпай його, прошу тебе, бо щось лихого вийде. Йди сину, та скоро вертайсь, будемо вечеряти, і діло треба начинати, час вже!

І-ша жінка. Таки правда, що час!

Марія. Йдїть сусїди добрі в хату, то й поговорим дещо! (йдуть в хату).

Микола. (сам). Ох, мамо, мамо! Не знаєш якої твій син думки! Не на думці йому ані Варка, ані її богацтво, але то йому не дає спокою, той крик Осавула!... Що роби на своїй власній землі, зрошеній кровю і кістьми наших дідів, на вільній колись і свобідній, а роби для кого? За що? За то, що буків нераз пів копи дістанеть ся? Ох, тяжко і подумати! За щож така кара на той бідний поневолений народ? Чи ніколи лекше не буде?! О! коли ні, то радше булоб не родити ся на сей світ ошуканий! Той крик, те гулюкане осавула, огнем печуть мою душу... що й на світ не дивибим ся. Але пімста наступить, і наступить скоро! Гонить панське жати, а своєї мізерії ще й стебла не зжав! Що буде, то буде, а завтра треба йти до свого жита, бо хиба без хліба будем! Нехай вже може батько поволи підуть на панське, а я піду до свого, бо і те пропаде!... (по хвили) Чиж зберуть ся сьогодні дівчата на забаву?... Треба пійти довідатись! (пускаєсь йти, — входить Кавун).

ЯВА VII.

Кавун. А куди так Миколо?

Микола. Та тудиж, в село!..

Кавун. Ну, таї я туди. Так підем разом!
(виходять).

ЯВА VIII.

(З хати виходять жінки, — Яким і Марія)

I-ша жінка. Бувайтеж здорові, а на Миколу
таки нукайте, нехай женить ся!

Яким. Чим ранше, тим лучше!

II-га жінка. Таї пословиця каже, що не
кай ся рано встати, а за молоду оженили!

I-ша жінка. Таї погуляем же, погуляем!

Яким. Але й випем же, випем не мало!

I-ша жінка. Тобі, страхопуде, аби лиш пи-
ти. Йдїм лиш до дому....

Яким. Як йти, то йти. Оставайтесь здорові!

Марія. Спасибіг, будьте і ви здорові! (ті
пійшли, Марія сама). Господи! колиб Микола
справді не думав що лихого за Варку, бо де
то таку красуню, і богачку, не брати за невіс-
тку. Тож таке щасте. що й Господи! (пійшла).

ЯВА IX.

(Входить Микола і Кавун).

Микола. Слухай Кавуне! Нам конечно тре-

Ба щось порадити з тим нашим осавулою, бо вже аж остогидло дивитись на то все! Скажи, чи можу на тебе спуститись з тим, що буду казати?

Кавун. Друже! Чи й досі єще не віриш? Се тобі мое слово святе, що скорше мені заціпить чим би я тебе зрадив!

Микола. Гаразд! Нам треба конче тому осавулї „штани полатати“, і то так, щоби вже більше не здужав на нас кричати, і нас прискаржувати перед Бжозовським!

Кавун. Брате! Я тої думки вже давно був, лиш не було кому то висказати, і я буду тобі правою рукою, лиш щоби твоя голова в тім була!

Микола. В мене вже все готове, лиш ми подождем до завтра, та скажемо декотрим, щоб нам помогли. Я завтра рішив йти до свого жита, жати, лиш батько хиба підуть на лан! А я знаю, що він приїде нас гонити на лан, і тоді ми йому справим „цигансь. з весіля“, а що вже потім буде, так порадим ся, тільки на все треба бути готовому, і платити ворогови за кривду тяжко!.

Кавун. Лиш треба на певних товаришів спуститись, щоби не опинитись в лапці!

Микола. О, та певно! Але я думаю, що між нашими найдеть ся на стільки добрих душ, щоб можна було на них звіритись... Тільки одно!... Що то в нашім селї якась незнакома

дівчина з'явилась. Я отсе з полудня спав трохи біля керниці, а ся дівчина набирала воду, і так гарно співала, що я аж збудив ся, і щось якби мене обвіяло, і я мов не той став! Чи ти що про ню не чув?

Кавун. Ого, го! То ти також якимсь скоро-видом дивиш ся на дівчат. Вже й ту заглянув; що йно в село вступила, вже й його. — Буде досить з тебе, що й так всі дівчата за тобою як пчоли за медом!

Микола. А, хай їм хрін! Я й нічого не думаю про них, а як вони такі, то хиба їм заперечу? А чи ти справді не знаєш за ту дівчину?

Кавун. Та вжеж, що знаю! Се старий Чапля привіз з Васильковець наймичку, отсе четвертий день вона в него. Я вже з нею говорив.

Микола. А що, як вона хорошо говорить, приємна дівчина?

Кавун. Як такий цікавий, то почекай трохи, вона тут буде, казала, що вийде погуляти з дівчатами. Тільки що з неї сміють ся, що якось чудно називає ся!

Микола. А як би то, не пригадаєш?

Кавун. Та я знаю. То таки чудне трохи імя!

(За сценою далеко чути гуртовий спів).

Микола. Ну, як же?

Кавун. Немидора!

Микола. Як, як?

Кавун. Немидорз.

Микола. Справді! За таке ім'я і я не чув!
А чи вона справді буде тут сьогодні?

Кавун. Буде, буде! Ось і дівчата!
Коли вони говорять, за сценою чути спів мішаного хору

ЯВА X.

(Входять дівчата і хлопці співаючи).

Хилили ся густі лози,
Відкіль вітер віє,

Дивилися карі очі,
Відкіль милий їде!

Хилили ся густі лози,
Та вже й перестали.

Дивили ся карі очі,
Тай плакати стали. і т. д.

I-ша Дівчина. Чи будем бавитись тут, чи
підем з відсіль далі?

Микола. Та чого далі, гуляйте й тут вже й
так пізно!

II-га Дівчина. О, я знаю, що ти за собою
потягаеш, щоби тільки по гульні, так в хату
чим скорше, спати!

Микола. Та де там того! Але кращого міс-
ця і не знайдете!

I-ша дівчина. І справді. Так починаймо. А
яко?

II-га Дівчина. Та якої веселої: отої співай-мо! (починає)

Ой гиля, гиля,
Гусоньки на став,
Добрий вечер дівчино
Бо я ще не спав. і т. д.
(Співають, в кінці танцюють).

ЯВА XI.

(Входить Немидора. Всі стають в колесо і сміють ся).

Дехто. Безіменна прийшла, безіменна!

Немидора. Чого ви з мене смієтесь, дівчата? Хибаж я винна, що так називаюсь? Не жити вже хиба мені на світі! Ой Боже, мій, Боже!
(тихо плаче).

I-ша Дівчина. А чого-ж ти називаєш ся так чудно?

Микола. А тобі яке діло? Га? Ти дуже гарно називаєш ся?

II-га Дівчина. Вже й заступники знайшли ся. Вибачайте, що образила!

Микола. Ей ти сороко, гляди щоб хвоста тобі не втято!

II-га Дівчина. А тобі язик! Бач який мені знайшов ся.

I-ша Дівчина. Ех, що там, ле виділисьте святих та Божих? Гуляймо далі. (починає).

Чорна гречка, білі крупи,
Держімо ся серце купи,
Як не будем держати ся,
Будуть люди сміяти ся і т. д.

(Починаєсь жвавий танець, Микола на боці з Немидоров
говорять тихо до себе).

ЯВА XII.

(Входить Осавул з тої сторони, в котру пішов вперед).

Осавул. А ну голота, спати! Чи ще не час?
(Всі стають перериваючи танець). Свято скін-
чилось. Завтра на лаїї будеш одно з другим
дрімати? Геть, мені до дому зараз! (розганяє).

Микола. То що, вже не можна й погуляти?
Чи що?

Осавул. Мовчать мені!... О, то ти? Я знаю
що ти цілим отаманом тої голоти! Але паничу
лише стережись бо буде зле! (до гурту). Далі,
далі, спати, (гурт виходить, Осавул рівнож ви-
ходить. Немидора хотіла виходити, Микола
задержує еї, — гурт виходить з піснюю і вкін-
ци тихне).

Микола. Почекай хвильку, чого тікаєш?

Немидора. Я-й так знаю, що дістанеть ся
мені від хазяйки, що пійшла на вулицю!

Микола. Така кажеш недобра до тебе ха-
зайка?

Немидора. Я вже не знаю як й витримати

буде з нею! Ще то добре, що хазяїн добрий, а то і в пеклі гірше не булоб.

Микола. І не можна-ж комусь помогчи? Знайти краще місце тобі, хіба роду в тебе немає, чи як?

Немидора. Нема, нема в мене ні родини, ні хатини. Як та билина на світі живу, куди вітер повіє, так вона туди й хилить ся, так і я. Доля моя гірш мачухи мною вередує! Я ще в світі не бачила одної душі, щоби хоть заговорила до мене щиро. Деб я не була, скрізь гордують, сміють ся з мене, а чого то сама не знаю! І що я кому винна?

Микола. Слухай дівчино! Я тобі скажу щирю правду, тільки чи ти мене приязно послухаєш?!

Немидора. До мене ще так приязно, так щиро, ніхто не говорив, як ти козаче! Говори, говори, все буду слухати, може яку раду маєш, щоб хоть мені веселійше було! А може і ти лише з мене глузуєш? . (співає сумно).

Скажи мені правду,
Мій добрий козаче,
Що діяти серцю,
Як серце болить. і т. д.

(Палко говорить). Порадь, порадь, козаче добрий бідній сиротині, а Бог тобі за се заплатить. І я тобі повірю, бо коли дивлюсь на твої очи, так бачу, що на тебе можна здатись, твій ласкавий голос заговорив так мені до душі,

здаєть ся тільки, що на світ народилась!

Микола. Немидоро! Кажеш, що я заговорив тобі до душі! Я тобі скажу, що мені знова ніхто не здає ся так нещасним, як ти, й я кожної хвилі тобі поможу. Знай, що тобі скажу правду, що ти запала мені так в душу, що і ніхто не вирве звідсіль! Я тебе люблю, чуєш? Люблю дуже! (обіймає). Говорю правду, що дуже люблю, і ти вір мені, що тебе не обманюю! (павза).

Немидора. (по хвили). Що ти говориш козаче?! І не гріх тобі, глузувати з бідної наймички? Не хочу, не говори більше до мене! Тобі треба не мене бідної сироти-наймички, а богачки. З мене сироти не смій ся! (спускає очи в землю).

Микола. Так, ти не віриш мені? Я тобі говорю правду ще раз, що люблю тебе і знай, що бим мав не знать що втеряти, так тебе мою зазульку, мою щебетюшку, не покину. Не богацтва мені треба, а щирого серця, доброї душі! І я те серце, ту душу знайшов в тобі. Я бачу по твоїх словах отвертих, що ти мені будеш спокоем в моїм розбурханім серцю! Вір, що не обманюю тебе, лиш говорю правду, якій можеш повірити!

Немидора. У тебе-ж родичі. І чи вони згодять ся мати мене за невістку, бідну наймичку?!

Микола. За те не бій ся! Не родичам мені жінку глядіти! А кого я схочу, то вони мені не

заборонять! А ти ще побудеш кілька днів з своїх хазяїнів, а потім, я тебе візьму до себе, та підготовим ся до весіля, а відтак заживем як Бог пішле. Чи добре?! (обіймає).

Немидора. Я козаче не знаю, чи то снить ся мені, чи привиджуєсь?.... чи ти говориш? і сама не знаю, чи вірити тобі! Скажи ще раз не обманюєш ти мене? (дивить ся в очи).

Микола. Ані не сон, ані не привид, тільки говорю правду. Люблю тебе моя зірко! (тулить до себе). Моя перлино знайдена, моя билино опущена! Чи і ще не віриш? Знай, що не розличатись нам тепер!

Немидора. (пригорнулась до него). Вірю! Вірю! мій голубе!

Микола. (Тулить її до себе. — Павза. — Десь далеко чути гуртовий спів). Чи вийдеш завтра на вулицю?

Немидора. Не знаю, може вийду!

ЯВА XIII.

(Входить Чапліха, хазяйка Немидори).

Чапліха. Ах ти паскудо! То ти будеш снуватись хто знає куди, а я буду коло всего товчись? Зараз мені до дому, чула! (до Миколи). Тай ти парубче вст давбись ся з такою заволокою стояти в купі, тож тсс! не рівня! (до Немидори). Зараз мені до дому! (Немидора дійшла, Чапл за нею). Чекай, я тобі в дома по-

кажу як з хати втікати! (пішли).

Микола. (сам). Ну, й доля то, доля! Як то вона в тої змій тримається, то не знаю!... Але я занутився тепер в добрі тенета, що й не знаю як з їх вилізти? І щоби то перше з того готовити, то і сам не знаю! Щось, не доброго мені причуваєсь! (пауза). А, все одно, буде одно, буде й друге! Тільки осавул перший над усе!... А треба і до дому йти, бо там мама чи й не злостять ся, що так довго нема мене! Там же діло! (сумно). Ой, так так діло! Без діла не буде діла! (йде в хату).

ЗАСЛОНА.

О

Ко
ст

де
во
щ

пі
ві
ш

ід

ДІЄВІ ОСОБИ II-ГОІ ДП:

Петро Джеря.

Марія, його жінка.

Микола, їх син.

Немидора, наймичка.

Бжозовский, пан дідич.

Осавул.

Тарас і Борис, I-ший і II-гий чоловік.

Кавун.

Осавулиха, жінки, парубки, дівчата і народ.

ДІЯ II.

Декорація та сама, що в першій ДП).

Коло хати над вечер. Стара Марія приготує на столі вечеру. Старий, сидить коло стола. Микола на боці строїть скрипку.

Марія. Кидай, Миколо скрипку, йди та будете їли вечерю! Хоть нема тут нічо такого, а все натягнулись тяженько, то перекусите де-що. (до старого). Посунь ся старий!

Микола. Зараз, мамо йду! (кладе скрипку).

Петро. Йди, йди Миколо зїмо вечерю, гай підем спочивати. Адже через цілий день як той віл наробив ся. Ось й руками не можу порушити.

Марія. Будь вже хоть ти старий тихо! От їдж що є, тай йди спати! (вечеряють.... тихо).

Микола. А що тату, там на лані казав Оса-вул? Не питав чому я не був коло панського вівса?!

Петро. Та казати не казав, тільки що був злий як чорт, то можна було вичитати з його поганого лица. Лиш приїхав, запитав чому тебе нема. Я й сказав, що ти пійшов до свого жита жати, бо вже зігнило. А він каже: Почекай ти зі своїм сином, попам'ятаєте, як панщини не робити. То він і других ще намовляє, що би не йшли на панське. І тут поїхав як вихор! А потім приїхав другий раз, з Бжозовским, і кричали оба, що в вечер ті, котрі не були на лані, нині, щоби посходились на майдані, отут коло нас, а чого, то він не сказав.

Микола. Хиба не знаєте? Ох, знаю наперед, що то буде! Боже! дай мені сили, дай мені витревалости зробити те, що задумав!

Марія. Сину мій Миколо. Прошу тебе, не думай нічого злого проти них, бо собі добра не зробиш! А як бачиш, я нездужаю, а батько рівнож ледво клигає, і що доброго зробиш, як ти підбунтуєш людей проти пана? Їм нічого, а тобі або в москалі треба буде йти, або й на Сибір! А ми старі німичні лишимось на кого? Бій ся Бога сину, терпи. . . „хто терпен, той спасен!“

Петро. Справді, сину, кинь сю гадку! Шукай собі сину дружини, тай нам буде лекше старим і тобі. Адже ви щось вчора про те говорили? Га? як, ти стара? Ти, щось пледа?

Микола. Слухайте, тату, і ви мамо! Що я задумав, то ніхто не може його в мене вирвати. Тільки для вас, як для своїх добрих родичів я ту думку відкладаю на дальше, і хай вона жде, коли на ню прийде черга, а ви тепер кажіть мені про діло!

Петро. Ти сину, свої літа маеш, й знаеш як що зачати, й зробити, щоби було добре. Ми думаем тебе женити, отже вибирай собі дружину, ми тобі вибирати не будем, тільки гляди, щоби потім не каявсь, бо то не на рік, але на цілий вік, а потім каяня нема.

Марія. А пощо тут далеко ходити! Чи між вчора не говорили за Варку? Хиба то не підпару Миколі? Ї гарна, й богата, то й далі нема що шукати!

Микола. Коби ви мамо знали, як чудно звуть Чаплеву наймичку!

Марія. (млаво). А як же її звуть?

Микола. Немидора.

Марія. Ї справді чудно! Я б не хотіла, щоби так чудно називалась моя невістка!

Петро. А що там на назві, аби людина була щира, та добра!

Микола. Ї я таке кажу! І ви мамо не знаю чиб що сказали, як бисьте мали її за невістку; то така добра і щира дівчина, що пошукати такої!.

Марія. А нехай там, лиши її, а думаймо справді о тім, щосьмо начали. Ти сину як ду-

маєш, то йди до Свирида, поклич його, і пійдете до Варки, адже як і чувесь. з охотою за тебе віддадуть! Тільки ждуть щобись приходив.

Микола. Я мамо, до Варки не піду. Варка не для мене!

Марія. Ох, мені лихо! Що ти кажеш Микола?

Микола Я мамо ще раз кажу, що до Варки не пійду, бо Варку я знаю добре і вона не для мене!...

Петро. Ти сину маєш розум, тож роби як знаєш, я тобі жінки шукати не буду.

Марія. Але ж старий, бій ся Бога, таж ми бідні, і так нема звідки вижити, а як ще Микола з якою бідною оженить ся, то погинемо!

Микола. То хіба ви мамо дивитесь на багатство? Я на багатство дивитись не буду, і хочете годіть ся, або ні, я вже дівчину маю, хоть і бідну, але добру, щиру, і з нею буду щасливий!

Марія. А хто ж вона? Вона з нашого села?

Микола. Отта сама наймичка, про котру я вам казав!

Петро. А вона вербівська?

Микола. Вона, тату, з присілка, сирота!

Марія. Як же ми будем брати в свою хату невістку, коли ми про неї не чули. Може вона яка приблуда, бурлачка. Чи то мало тепер вештаєть ся по сахарнях, тих бурлак всяких!

Микола. (сердито). Ви, мамо може й не знаєте її, а я добре знаю. Кращої від неї дівчини не знайдете в цілому нашому селі!

Марія. Ой Господи Милосерний! Так же сину не можна! Як же то не питавши броду й лізти в воду!"

Микола. Про мене, мамо, „спитайте броду”, але жалкувати на Немидору не будете, вона дівчина здорова, роботяча, бо цілий вік була в наймах, а в наймах не можна сидіти загорнувши руки... Її дядько живе в присілку в Скрипчинцях.

Петро Коли ти хочеш її сватати, то ми перше про неї розпитаємо добрих людей, а там про мене й сватай, коли вона здорова і не ледаща!

Марія. Ти старий звик все, куди голка туди й нитка, а того не подумаєш, щоби нам легше стало, і щоби дитині було добре.

Петро. Йди, йди стара! Забирай отсе зі стола, і в хату, та прилагодь постіль, спочивати час. Розходилась за невісткою. Дасть Бог все буде! (стара забирає з стола і йде в хату). Ох, — буде, буде!

Микола. Не знаю тату, що то буде з того, що Осавул з Бжозовским, казали тим, що не були на лані, зібратись тут на майдані, коло нас?!

Петро. Я сину, вже догадуюсь, що буде! Але мовчим до якогось часу, може коли легше буде!

Микола. Ох, щоб ви знали тату, як мені дивитись на то все! Кращеб був не родив ся, як мав би дивитись на се... Стільки горя, стільки нужди!

Петро. Терпи сину, терпи, то лучше зробиш, бо гірше лихо може бути!

Микола. Коли вже терпіня не стає! (бере скрипку).

Петро. Кинь сину, оту „рейду“, тай або йди спочивати, або йди в село, може що нового почувеш!

Микола. От, ще трохи, тай буде нове! Як прийде Бжозовський з Осавулою.

Петро. Ах, нехай там, — гірше не буде!

ЯВА I.

(Вбігає Тарас і Борис, та кричать. — На сцені темнішає).

Тарас. Злапали злодійку, злапали!

Борис. Не буде вже в друге красти!... (сміють ся).

Микола. Що таке сталось? Чого ви смієтесь?

Тарас. А от комедія сталась, злапали злодійку коло чужого сала, тай роблять параду!

Петро. Та кого злапали? Де? Коло чого?

Тарас. Осавулова жінка пішла чогось, до

Кавунів, а Кавун саме забив кабана і поравсь коло нього, а ся десь там потягнула кілька кусків сала за пазуху. А Кавуниха не дурна, побачивши счинила крик...

Борис. Та таку її параду роблять, що ціле село збіглось дивитись на комедію!

Микола. Та і перед тим казали, що вона якесь полотно вкрала, то Кавуниха пізнала на її хлопцеві.

Тарас. Ну тепер вже не буде красти. Після сього вже не забагнесь її. Таку комедію роблять з нею, що аж! (сміється).

Борис. Візьми но ти Миколо скрипку, та допоможеш в музиці, бо Кавунисі самій тяжко пригравати на рублику.

Петро. А то музика є?! От комедія ціла!

Тарас. Побачите, ще яка музика! Ось ведуть, уже близько. (за сценою чути крики, таракане, дзвонене в баняк і т. д. Всі дивлять ся в ту сторону).

ЯВА II.

(Осавулиху ведуть по під пахи дві жінки, на шиї почеплені кусники сала, сміх, і крик. Дехто кричить): Злодійка, злодійка, смачне чуже сало?

Тарас. Ану заграйте музики, хай трохи потанцюють!

Дехто. А ну, ну, спрзяді, починайте!

Микола. (починає грати на скрипку. Кавуниха на рублик, дехто в баняк, жінки тягнуть Осавулиху до танцю і співають):

Ой гоп тра-ла-ла-ла,
Я-ук-ра-ла-ку-сок-са-ла
Мене злапали на вчинку — ,
І-по-тру-ся-ть тро-хи спи-н-ку!
(і в кінці стають всі).

Тарас. Досить! Тепер дальше, через село! Аби всі бачили і стереглись!

Петро. Дайте вже її спокій, досить з неї того! лишіть!

Микола. Далі з нею, хай знає як чуже рухати. (Починає грати до маршу, всі виходять з криком).

Борис. А що, будеш ще красти? А може ще поскаржиш ся чоловікови? (всі пішли).

Петро. (сам) От-то добре! Нехай чужого не зачіпає! (до хати). Гей стара! Ходи но сюди! що ти заснула? Булаб подивилась на комедію! Стара!

ЯВА III.

(Починає сутеніти).

Марія. Ти мене кликав старий?

Петро. Десь була, чому не вийшла побачити як тут, комедія йшла через село?

Марія. Що за комедія? А деж би вона лась?

Петро. Так я тобі скажу, сідая! (сїдають). От тут десь злапала Кавуниха Осавулиху коло свого сала. тай наробила крику, і збіглась молодь, тай повели її по селу, як комедію, почепили сало на шию. Одні сміють ся, другі грають на інструментах. Кавуниха на рублику, тай Микола зі скрипкою потяг туди до помочи!

Марія. Ото добре їй так, вже багато на то жалуєть ся, що вона любила що небудь потягнути! Але Миколі не треба було йти туди, бо як Осавул довідаєть ся, то ще гірше буде біснитись!

Петро. Як буде біснитись, то не на него самого, тільки на всіх, але то пустяки! Ми порадьмо ся, як би то краще нашого Миколу оженити. От що!

Марія. Я казала, і кажу, що хай Микола йде до Варки, а ту наймичку хай лишить, хто то може знати яка вона, а Варку, то всі знають і гарна і богата, то й чого більше?

Петро. Я тобі стара щось скажу! А чи в тямки тобі як ми колись молодими, любили ся? Га? Ну і якби тобі був хтось сказав, що ти лиши того, значить от мене, а йди за богатого, чи би ти була зробила так? Га?!

Марія. Та воно так... але...

Петро. Отже бачиш! Ми бідні побрались і якомсь живемо, хоч без богацтва. Хоть і гірко нераз приходиться ся, бо як каже приповідка: „хай не буде що їсти, аби було коло кого сї-

сти", так й тут. Ми Миколу не силуймо! Він в нас дитина добра, слухняна, і розумна, то й не бажаймо йому лиха, й хай робить як сам розуміє. А нам старим аби в спокою дожити віку, тай вози лаштувати в дорогу. Чи не так скажеш? Гей стара! А ти чого задумалась? стара гей!

Марія. (в задумі). Та як собі думаєте... але таки треба б щось подумати!...

Петро. Коли ти таки туди. Стара, забудь те, а нагадай давне. Чи втямки тобі як ми пераз в купочці зійшлись, обіймились, як голубята? Чи пригадаеш як в купі співали Гриця? А гулянок скільки було. Часом тільки шуткую чи свисну, то вже моя Маруся коло мене. Не правда скажеш? Га? Ех, молодосте, молодосте! деж ти так скоро поділась? Не зчув ся навіть, як шістьдесятий перейшов... Ой спомини, ті дорогі спомини тільки мене й держать на світі. Коли тільки гляну на тебе моя стара голубко, то зараз хочеть ся мені заспівати, так як колись співали. чи в тямки?

Марія. Ех, нащо згадувати, то що минуло. Минулось, не вернеть ся!

Петро. Коли як згадаю молоді літа, так і чуюсь знов гейби молодим, а заспівати, так і хочеть ся! Чуеш стара! Ану заспіваймо якої на спогад, може як і лекше стане!

Марія. Що ти старий? Бог з тобою! А що люди скажуть? От йди спочивати!

Петро. Ми так потихесеньку, що й ніхто

не вчує, спочивати ще час: Ану такої старечої
на спомини тільки з тиха! (співають).

Стоїть гора високая,
Попід горою гай,
Зелений гай, густесенький,
Неначе Божий рай! і т. д.

Петро. . . Іє вернеть ся. . . Минулось все! Тіль
ки не минули нас злидні, та горе! (в задумі).

Марія. Не нарікай Петре на злидні та горе!
Бо наріканем добра не викличеш. Як Бог схо
че так буде. Нам і недоконче нарікати, маєм
що маєм, а цілий наш маєток й наша гордість,
то наш син Микола. Ми дякуймо Милосерному,
що поблагословив нас такою дитиною! Він за
нас і в огонь пійшов би. Зробім же йому до
бре, щоби не кляв нас, що через нас, його вік
стеряв ся

Петро. Так же Маріє кажеш, щоб зробити
дитині добре? А чому не даєш йому волі, оже
нитись з тою, з котрою він хоче, а радиш йти
до Варки?

Марія. Я йому не бороню! Тільки я думаю,
що так булоби ліпше!

Петро. Не буде ліпше стара, а гірше, то
може бути. Даймо ми Миколі волю, й хай він
робить як самий знає, а самий собі зла він
не зробить!

Марія. Та нехай там я вже й мовчати му!

ЯВА IV.

(Входить двох чоловіків).

I-ший чоловік. Здорові були з понеділком!

II-гий чолов. Як ся маєте?

Петро. Спасибіг, до якогось часу поки ще не те! А що вас пригнало так під ніч?

II-гий чолов. Хиба не чули нині, що кричав Осавул? Що котрі не були на лані, щоби зіб-
рались на майдан, оут. коло вас. Так ми от і прийшли.

I-ший чолов. А там вже решта збирають ся!

Марія. Ой, Госпеди! То певно будуть вже різками парити? От тобі на! А я казала Миколі, щоби кинув своє, і йшов на лан! Не послу-
хав, от і маєш! (плаче).

Петро. Тихо стара! Йди в хату і носа не показуй сюди! Різок не злякаємось, привикли вже до них. (Марія пішла в хату плачучи).

I-ший чолов. О, та певно що не боїмось! Мокрий коли дощу боїть ся? Але часом то та-
ки прикро трохи.

II-гий чолов. Коли прикро. так не даймо ся! Чи він же в силі зі своїми собаками дати нам раду? Та де! Коли інші мужики, так і тру-
сять ся перед паном, що і слова ніколи не ска-
жуть. Та-ж то, як би разом взятись то і духу їх би не стало! Колись як впаду в злість, то так і голову тому вражому синові розчерепю!

Петро. Дай спокій Свириде, не говори так,

бо як би вчули, то ще не так знущалиб ся над мужиками.

I-ший чолов. Він все так язиком любить робити. А на ділі його нема.

II-гий чолов. То побачиш колись!

Петро. Нехай там буде колись. А тепер мовчіть!

ЯВА V.

(Входить Микола).

Микола. А, здорові були сусіди! Що по плату прийшли? Ось зараз буде, вже з сього кута зганяють. Є сам Бжозовський і Осавул, та й ще два посіпаки! Так глядять же, тепер нічо, як буде то буде, нас не позабивають! Але Осавулі то ми еще сьогодні відплатимось! Добре тільки, що він не знає, що ми з його жінкою тут виробляли за комедію! Але він певно потім приженеть ся, як вона розкаже. А ми тут з ним і справимо ся, тільки глядять щоб ніхто про се не чув. А може хоть брехати перестане! (за сценою чути голос Осавула) Далі, далі, до купи!

Петро. Давби ти Миколо спокій з тим заміром. Бо щось недоброго мені здаєть ся вийде.

I-ший чолов. Таки справді щоби чого не було?

Микола. Не бійтесь!...

ЯВА VI.

(Входить більше людей. Бжозовский, Осавул і ще двох слуг. Всі стають і кланяють ся.

Бжозовський. Що ти бидло, не виповняеш приказів моїх, а робиш на свою руку?

Осавул. Я кажу панови: (кланяєсь) щоб тільки бити і бити, та слухати чи ще живі. Отсей (показує на Миколу) на сам перед робить, що йому подобає ся. Він і нині не йшов на лан, тільки пійшов до свого! Чи не так слажеш?

Микола. (мовчить).

Бжоз. Ну і щож ти мовчиш? Га? Взяти його, і всипати трийцять буків, щоб знав, як бунтувати нарід проти мене. А тим другим по двацять, а його батькови двацять п'ять, щоб знав як сина учити!

Микола. Але-ж пане. Я не бунтував нікого проти пана, а що пійшов до свого жита жати, тож я мусів, бо й те вже зігнило на пни.

Бжоз. Мовчать! Зараз йому всипати!

(Осавул і другі беруть з під хати столець, ставлять по середині, беруть Миколу й починають бити, в гурті сум, всі стоять як приковані).

Петро. Змилуйтесь пане над моєю дигиною. Не карайте його, він молодий, хоче жити еще! Беріть мене бийте, ріжте, мене старого німичного, а над ним змилуйтесь. (через плач) Більше того не зробимо хотяй би й попухли з голоду. (Коли Петро говорить, ті не бють).

Бжозов. Не бійсь не пропаде! А своє і ти зараз дістанеш! Далі з ним! (починають бити, Микола мовчить, Петро плаче, Бжозов. іронічно сміє ся. Відтак беруть за порядком і всіх бють. — Петра бють на останку).

Осавул. О так, щоби знали кляті хами, як не слухати розказу пана.

Бжозов. Щоби знали віднині, хто ще раз відважить ся поступити після своєї волі, так терпіти йому більше не буду, а зараз віддам в Москалі, або в Сибір скажу заслати! до Осавула). А що там завтра, до чого?

Осавул. Та прошу пана, (кланяєсь) овес треба скінчити.

Бжозов. Чули? Завтра всі до вівса. (до Миколи, що стоїть сумний на боці). А ти не сумуй лиш гляди, щоби щось не вистроїв гіршого. (до людей). А ну до дому забирайтесь! (Всі виходять, остає Петро і Микола, де оден на другого сумно дивить ся).

Микола. Йдіть тату в хату, йдіть, не кажіть лиш матери, що тут було, бо будуть гризтись.

Петро. Йди й ти сину, йди дитино, не думай що лихого! Бачиш, гірш худоби над нами збиткують ся! Йди, я тебе не пущу. (бере за руку.)

Микола. Я тату нікуди, я лише трохи коло хати посиджу, — такий гарний вечер.

Петро. Гляди синку, не думай злого. (пійшов).

Микола. (сам). Боже, Боже! Ти потуряєш такій кривді, такому насильству? Чи в Тебе нема вже святої Твоєї сили, щоб показати гнобителям Твою володіючу руку? Не вже і Ти забув за того раба мужика? О коли так, то Ти Боже панський!... Що се я?... Колиж у тебе Боже є ще хоч крапелька милосердія, до нас нещасних, поможи нам молю Тебе, дай нам сили, дай нам кріпости, щоби відплатитись за нашу кризду. (павза). Шож я виберу тепер за лучше? От доля... Доля проклята! Чиж лучше вже не буде? Чи й до смерти так горювати прийдець ся? Ні! і ще раз ні! Щоби на моїх очах били мого рідного батька? За що? Щоб в зимі з голоду не вмерти, пійшов своєю мізерію постягати? Ні, се вже чорт, в спілку з панами запанував, на сїм світі, і збиткують ся над бідними людьми! Ох... одно лиш в мене на думці: пімститись! тяжко пімститись! (далеко чути спів Немидори).

ЯВА VII.

(Темно. — Входить Немидора співаючи з ведрами).

Розтьохкав ся соловейко,
На калинонці,
Щось не спить ся серед ночі,
Сиротинонці! і т. д.

Микола. Здорова була моя ластівко! Де се ти так довго була?

Немидора. Ой як ти мене налякав!

Микола. Чого так моя щебетюшко? Адже вчора обіцялась вийти?

Немидора. Обіцялась, але більше виходити не буду!

Микола. Чого ж то так!

Немидора. Того, що хазяйка не пускає і двері запирає. Вчора я мусіла на дворі ночувати, бо двері були заперті, а що рано дісталось мені від неї, то вже хиба Бог знає. Я й нині тільки вирвалась ніби по воду, щоб тобі сказати!

Микола. Ну, не журись! Довго сего не буде! Знаєш, я тобі щось скажу. Нема нам довго, що відкладати. Ти дожидай від мене старостів, я вже говорив з твоїми старими, от й вони згоджують ся на все, а ти можеш навіть зараз лишити найми, тай підеш до свого дядька тим часом, поки я тебе не візьму до себе. А відтак якось ми собі порадимо!

Немидора. Слухай Миколо! Що ти задумав На що я тобі бідна наймичка здалась? Чи не глузуєш ти з мене?

Микола. Я тобі кажу, ще раз, що буду посилати до тебе старостів, і вір сему; я не з тих, щоби говорити неправду.

Немидора. Мені й хочеть ся вірити, й якось тяжко.

Микола. Вір моя голубко, вір, що незадовго заживемо як Бог пішле. А тепер йди домів, бо пізно вже, й як завтра раненько вступиш вий-

ти з відсіль, то вийди на вулицю вечером, поговоримо більше!

Немидора. Добре! Почекай, бо я і води ще не набрала!

Микола. Я тобі наберу зараз! (набирає).

Немидора. Так прощай Миколо!

Микола. Будь здорова, а вийдеш завтра?

Немидора. Може й вийду!

Микола. Так гляди! (обіймає і цілує). Бо буду сердитись... (Немидора пійшла).

Микола. (сам). Яка добра з неї людина! Може тепер хоть заспокоюсь. (Дивить ся за Немидорою). Справді, оженюсь, може буде ще гірше а може лучше! (павза). Чи ж прибіжить Осавул пімститись за жінку? Ох колиб він тут зявив ся, попамятав би!

ЯВА VIII.

(Вбігає Кавун і ще дехто).

Кавун. Скорше, скорше, заховаймось тут! вже йде Осавул, і ми тут з ним порахуємось.

Микола. Тільки з заду його ловім, щоби огида не пізнав котрого з нас!

Кавун. Я маю ось верету, то закрутимо йому голову в ню, то й не пізнає, тільки хлопці пражте, й то добре, щоби до смерти тямив гаспидський син і в друге не брехав на нас!

Микола. Вже й жартувати не будемо. Так ховаймось, бо вже ось не далеко! (ховають ся)

ЯВА ІХ.

(Входить Осавул, дуже злий).

Осавул. Почекайте вражі сини, будете тямити, як вдруге мою жінку на сміх виставляти. (пускаєсь йти).

ЯВА Х.

(Вискакують хлопці, накривають голову і бють хто чим має).

Кавун. О тепер вражий драбе, ми будемо рахуватись. (бють що сили).

Осавул. Гвавту! Ратуйте! Гей!

Микола. Мовчи небоже і слухай які смачні буки, щоб для нас бідних було лекше. (бюгь як ціпами в спину).

Осавул. Гей люди бійтесь Бога. Ратуйте!

Микола. То й Бог не допоможе! Далі з ним! (обертають на другий бік і бють дальше). Так, а тепер ще з другого боку, щоби жінці закавав як чуже сало красти, (Бють, вибивши добре розбігають ся. Осавула лишають самого, котрий поволи підводить ся, дуже змучений).

Осавул. О, почекай клята голото! Будеш мене тямити довго! Хто-то видів, щоби на мене на найстаршого панського слугу, посеред дороги нападати й бити? Та то й Сибір, кара замала. Ну, голову скорше положу, наколи я не відплачусь! Але сором, сором який!... І навіть не знаю, чи й панови признаватись! Бу-

дуть з мене сміятись, й чія би то робота була?
Чи не молодого Джері? О я дізнаюсь, щобим
і до дому не дійшов, а дізнаюсь! (стогне). А-
леж і болять боки, болять! Йду тай жінці ні-
чого не буду казати, бо соромно! Але Сибір,
Сибір, то певно їх не мине. (пійшов).

(ЗАСЛОНА.)

ДІЄВІ ОСОБИ III-ТОЇ ДП.

Марія, мати Миколи.

Микола, її син.

Немидора, його жінка.

Шльома, жид.

Кавун.

ДІЯ III.

В хаті Микола. Хата біла, хоть бідна, але прибрано чисто. Немидора пораять ся в хаті, деколи, колише дитину).

Немидора. Господи! Як мені тепер весело! Якби донерва на світ народилась! Як собі погадаю, як то мені в наймах нераз тяжко було, то аж мені страшно, робить ся. А тут то весело, так що вже не знаю, чи й буде веселійше. Хоть і незможні то дуже, а якось і не счуеш ся як то дни сходять, так якось безжурно і щасливо, що аж! Боже, чиж сподівалась я коли такого щастя? Думала вік свій в наймах коротати. А тепер, я щаслива, дуже щаслива! Микола мій любий зробив мене щасливою! Ох якеж у него добре серденько, що за щира душа, як побиваєть ся за мною, ходить як коло дитини! (колише дитину). Тільки не знаю чого він все ходить такий сумний? Не такий як перед тим! Думає все щось, а що, то й сказати не хоче! Щоби хоть що лихого не думав, бо не знаю щоби зі мною сталось! Все щось дуже

проти пана лихий, і від того часу як Осавула хтось побив, то годі щось вголось сказати, все на мого Миколу відають, тай не знати за що! А він чи журить ся, чи що, бо все ходить як не свій. Її мама вже його просять, щоби сказав що йому таке, так її мамі сказати не хоче... Ще добре, що Микола не знає, що Осавул вчора вдарив мене нагайкою, коло хати, за то, що я не йшла на панщину, а то знов щось гіршого було би. (колише і співає колискову пісеньку). Чи вже мама не вертають? (дивить ся в вікно). Так і є, вертають!

ЯВА I.

Марія. Як Немидоро, чи ти віднесеш качки і мітки до двора, чи я?

Немидора. Можу мамо і я віднести, не первина. Візьму, віднесу, тай збудухь біди.

Марія. То й гаразд. Неси, а я вже з дитиною лишусь, тільки не бав ся довго, бо може буде „Любка” плакати!

Немидора. Та де вона буде плакати! Вона спокійненька. (підходить до колиски і голубить). Правда Любцю, ти спокійненька, не плачеш? Правда ні? О вона в мене добра дитина! (бавить ся з дитиною, бере на руки і голубить) Гойда, гойда! (цілує кладе магери на руки). Ну оставай ся з бабунею, а мама зараз верне. (пійшла).

Марія (сама). Не будеш плакати, ні? О чисте в маму вдалось своєю! (голубить). А йди,

Йди мамо, дай Любці молока! Зараз мама прийде, пійде Любця гайтю, ая пійде! (кладе в колиску і колише). А, а, зіли вовки барана, а ягницю пси, пси пси, а ти Любцю, спи, спи, спи, а, а, (підспівує і колише). Я собі думала зле про свою невістку. А тепер, я би не дозволила лихого слова на що сказати, не то що! От дитина так дитина! Щоб Господь кожній матері таку дитину післав. Живуть собі любесенько, несварять ся, і мені старій коло них якось веселійше!... Тільки від того часу, як мій старій помер, то я не знаю, що таке з Миколою подіялось? Каже, що батько не від чого вмер як не від буків, і чулам раз, як він кавав, що за батька то, каже, щобим мав не знати що зтеряти, а пімститись мушу. Та що вже не говорю, і не напрошусь, нічого не помагає. Ще добре, що Немидора його трохи розвеселяє, а то зовсім як в пустці булоби. (колише). А, а. Де би се Микола був до сего часу? Ще зраня як пійшов, десь і нема, Господи, що з ним? Наведи його Господи з лихої дороги на лобру. Ходить все сумний, зажурений, що заговорити страшно до него! Щоби хоть скоро вернувсь. Буду просити, можеби пішов в Київ в Печерську Лавру, на прощуд, можеб все таки лекше стало! Може послухає! (дивить ся в вікно). Мабуть то Микола, он там на подвірю стоїть з якимсь чоловіком? Чи то не які лихі люди, його на зле ведуть? (кличе). Миколо! Миколо! йди но в хату.

Микола. (за кулісами) Зараз йду, мамо, зараз!

ЯВА II.

Входить Микола, поважно і вдає, що веселий).

Микола. Що там мамо? Чого кликали?

Марія Сідай сичку, буду щось казати!

Микола. Так і сяду! А де Немидора?

Марія. Немидора, понесла до двора качки і мітки, скоро буде назад.

ЯВА III.

(Входить Шльома).

Шльома. Здорові були...

Микола. А то що тебе наднесло? Чого?

Шльома. Як чого? Хіба ти не знаєш? Питає чого! Скільки я буду ждати на мій довжок? Казав, в осени то зараз віддамо, а тут вже й другий осінь проходить, а ти не даєш. Я довше ждати не можу!

Микола. А скільки там тобі належить ся?

Шльома. Як скільки? Твої тато оставили після твого весіля дваїцять карбованців, друге: почекай я буду подивитись до моїх книжки! (дивить ся в книжку). Так, там дваїцять карбованців, там знов корець жита, відтак ти сам колись недавно взяв десять карбованців, ну і все. Я довше не можу ждати, я бідний чоловік.

Микола. Слухай Шльома! Що ти кажеш за яких то двацять карбованців, що тато взяли? Воишж тобі віддали. Що ти вдруге хочеш брати?

Марія. То ти жиде хочеш нас туманити? Я сама знаю, як старий, небішик гроші тобі віддав. Хиба ти думаєш вдруге взяти, як старий помер?

Шльома. Що помер! Старий хай вмирає! А мое не сміє вмерти, я свого не дарую!

Микола. Не даруєш кажеш?

Шльома. Як же можна дарувати? Хиба мені хто дарує?

Микола. (грізно). Так ти думаєш в друге взяти від нас отих двацять карбованців? Не діждеш! Розумієш! Думаєш, як з другими робиш, що сам знаєш, те саме зі мною? Я знаю скільки тобі належить ся!

Шльома. Як? Може менше?

Микола. Ні менше, ні більше, тільки то що позичив, а як позичив го віддам!

Шльома. Віддам, віддам. А коли віддам? Я довше ждати не хочу, або давай зараз, або я буду скажитись в суд.

Микола. Хоч до сатани в пекло йди скажитись! а скорше не віддам! аж буду мати!

Шльома. Як? Ти дуже мудрий! Ти думаєш, що я довше буду ждав? О ні, ні, я тобі буду показати, почекай!

Микола. Слухай жиде! Забирай ся зараз мені з хати, щоб і духу твого тут не було! Чув, чи ні? Я знаю де твоє принести, а більше щоби я тебе тут не бачив.

Шльома. Я не поступлюсь поки не даш мені мое.

Микола. Забирай ся жиде з хати, чуеш? Чи ні?

Шльома. Я чую! А чи ти чуеш, що я не пійду?

Микола. (скрикує). Не підеш? Побачимо! (бере жиди за обшивку і викидає з хати).

Шльома. (кричить). Почекай, почекай, я тобі буду показати!

Микола. Ото смола жидівська, думає буду з ним панькатись. (сідає опершись о стіл.)

Марія. Слухай Миколо! Не сердь ся і не журись. Дасть Бог, віддамо! тільки одно тебе буду просити, не відмов мені сего.

Микола. А щож там таке?

Марія. Чого ти сину, від якогось часу став мов не той, все чогось сумний ходиш, щось думаєш, і все гризеш ся, видно по тобі, що тільки тїнь лишилась з тебе, з такого бравого козака, що був нашою гордостію. Може ти маєш що на серцю важкого? Скажи, скажи, мені сину, може ти хорий, борони Господи? Так я бим пійшла до знахорки....

Микола. Вже мамо і знахорка не допоможе!

Марія. Ох, Господи святий! Може з тобою

що лихого подіялось?

Микола. Нічого лихого мамо, може буде колись лучше! (хоче йти.)

Марія. Кудиж ти? Почекай ще!

Микола. Та йду трохи де, чого буду сидіти?

Марія. Не журись сину, дасть Бог хліб то ми оплатимось. Тиб сину пійшов до Київа поки не настала робота в полі, та помолив си Богу, можеб Господь післав талан, та добрий урожай!

Микола. (сидить схиливши голову, думає і тяженько зітхає).

Марія. (дивить ся на него та здвигає плечима). То як же сину, пійдеш до Київа? Як пійдеш то я насушу сухарів на дорогу!

Микола. (сумно). Не пійду мамо до Київа. Не хочу молитись, та дурно Богу пороги оббивати. Коли він є той Бог на світі, то він Бог панський, а не мужицький, бо все добро відлає панам, а нам не дає нічого!

Марія. Свят, свят, Господи милосердний, що се ти верзеш? Схаменись лиш, та подумай що ти сказав. Тим то Господь й долі не дає, що ми таке говоримо та Йому не молилось! (хрестить ся). Йди сину, йди в Київ, тобі лекше стане, Бог милосерний поможе. Йдуть люди йди й ти. Ми тут обі дамо собі раду.

Микола. Не пійду мамо. А коли пійду, то вже й не вернусь, щоби на ту нужду, на те горе не дивитись. (виходить з хати).

Марія. (сама). Й що се з ним подіялось? Господи! Коли гляну на него, то аж витримати не можу, такий колись веселий і слухняний парубок був, а тепер не знаю, що йому сталося і як (плаче і падає на коліна). Мати Божа, прошу Тебе поможи нам немічним, поможи, верни моїй дитині давну веселість, дай йому забути то, що його валить і підкопує його молоду жизнь. Мати Божа! Дай нам кріпости, дай нам сили перетерпіти ту нужду, те горе, котре так нам доїдає! котре моїй єдиній дитині, єдиній потісі в старости моїй відіймає життя! (склонилаь над колискою).

ЯВА IV.

(Входить Немидора здивована, що Марія над колискою).

Немидора. Що там мамо! Обое з Любкою спите?

Марія. (підводиться). Де там спимо, оттак склонилаь коло неї, задумалась так! (вдає спокійну).

Немидора. (Бачить, що Марія плакала). Що з вами мамо? Чого ви плакали?

Марія. Де я тобі плакала! Так собі. А що вже віднесла все?

Немидора. Віднесла. Але чого ви, мамо, такі сумні? Чого, прошу вас, скажіть?

Марія. Та що тобі? От так, колисалам Любку, тай задумалась. Нічого більше.

Немидора. Ох, ні, мамо, скажіть правду. А Микола де? Був вже в дома?

Марія. Був, от щойно вийшов з хати!

Немидора. О, доперва Микола був! Мамо скажіть, що тут було, скажіть!

Марія. Та що буду таїти!... От увійшов Микола, я зачала його просити, щоб він сказав, що йому такого тепер, що він ходить як, сам не свій, сумний, та він і словечка не відповів. Я казала, щоби йшов до знахора, може йому що починено, та де, каже, й знахор нічого не поможе. Що тут дочко робити то й не знаю!

Немидора. Я мамо, сама не знаю, що йому такого. Я вже до него ріжно, і розраджую, і веселю, так ні! Й що його в світі робити?

Марія. Та я казала, щоби пійшов в Київ в „Печерську Лавру“, на моленіє, може то що поможе, та він чути про се не охче. Каже що й молитись не хоче. Роби дочко, що можеш, весели його, розраджуй, може ти зможеш вернути його давний спокій й веселість... Ох... Оставай ся ж ти тепер з дитиною, а я йду на подвіря, може що зроблю! (відходить).

Немидора. (сама). Що його в світі робити, то справді сама не знаю! Яким би то чином Миколу заспокоїти?... Буду веселити піснями, веселою розмовою, може й забуде хоч трохи той тягар, який гнітить його душу! Щоби хоть скоро вернув ся! Буду вже як могла його розважати! (дивить ся в вікно). О, щось

з мамою говорить, певно ввійде в хату. Ну требаж бути веселою! А ні, кликну, бо ось десь йти хоче! (кличе). Миколо! Миколо! Йди по в хату, щось тобі скажу, дуже гарного, йди!

Микола. (за кулісами). Чого там треба? Мушу в село, бо діло є!

Немидора. Зараз пійдеш! Йди! О зараз вийде, буду весело говорити, заспіваю щось, то й він може повеселішає!

ЯВА V.

Микола. Чого ти кликала мене? Що маєш казати?

Немидора. Я дуже багато маю тобі казати! Тільки сядь трохи. А то годі тебе в хаті вдержати. Сядь голубчику!

Микола. (сідає), Ну кажи, що таке маєш?

Немидора. Алеж ти не знаєш що маю казати? Не перший же раз! От поговоримо, поворокуємо, чого все будемо сумувати?

Микола. То ти того мене кликала? От робота!

Немидора. От вже й сердить ся. Чого ти такий Миколо? Не дасиш і слова сказати! (весело): Правда Миколо, з нашої Любки не будуть вже так сміятись як з мене, що так не гарно називаюсь? Правда ні?

Микола. Може будуть, може ні! А з тебе хто сміяв ся?

Немидора. Ще й питає! А хиба не тямиш, як ти самий обставав за мене, як дівчата сміялись. Знаєш Миколо, як наша Любка виросте велика, то вже не буде так по наймах ходити як я, правда ні? Ми о ню будемо старатись, щоби її було добре, навчимо її читати, вона буде нам читати книжки, правда? бо ти з разу читав, а тепер і до рук не візьмеш книжки!

Микола. (мовчить).

Немидора. Чого ти мовчиш Миколо. Говорч що, жартуй. Ану чуєш заспіваймо. Я так люблю співати! А ти чуєш Миколо? (торкає його). Чуєш? Співаймо щось, то й повеселішаєш!

Микола. (опершись рукою о стіл мовчить, Немидора, дивить ся на него та здвигає плечима).

Немидора. Ну то як ти не хочеш співати, так я сама заспіваю, чуєш Миколо? Йй же Богу заспіваю! (співає).

А Микола робить кола,
А Микита сани,
А Микола їде кіньми,
А Микита псами.

Микола. Чого се ти розспівалась наче дівка? Ти співаєш веселої пісні, та ще більше мені жалю завдаєш!

Немидора. Се я вгадала, як колись в наймах, крадькома вишивала сорочку, та проклинала зазудю, а тепер слухаю, як кує зазудя та, так мені хочеть ся, щоб вона накувала ме-

ні багато літ. Як гляну кругом себе, на сей зелений город, що отсе я засіяла і засадила, та як згадаю, що я тепер хазяйка, то аж мені хочеть ся веселої пісні заспівати!

Микола. Співай жінко жалібної, то мені може буде лекше. А то чогось так важко на серцю, що й не знаю де дїтись!

Немидора. А чогож отсе тебе журба бере?

Микола. А тим, щ онам так погано жити в світі. Умер батько, і за мертвого плати подушне, й за живих плати подушне, я вже не знаю чим винна та душа, що за неї треба; що року платити!

Немидора. Не журись! Дасть Бог, вродить хліб, то й заплатимо!

Микола. Нехай же попереду вродить! А коли вродить, то чи дасть пан завчасу зібрати нам?

Немидора. Кинь журитись! Колиб ти забув то все, то лекше тобі сталоби. А то все ходиш такий чогось сумний, аж помарнів на лиці! Думаєш, що мені мило дивитись на тебе коли ти все такий як не свій? Нераз аж заплачу, й мама журять ся, а ти все однаковий! Чого то так Миколо?

Микола. Чого? Я й самий не знаю чого! А хоть бим і знав, то не хочу тобі казати. Ти й сама знаєш, і терпиш ту нужду, те горе, що й я!

Немидора. Нехай там! Але скажи, що тебе

так підкошує, що ти такий став, нехай й я знаю, щоби ми обое переносили і терпіли, і зло і добро!

Микола. Йди Немидоро, підем в садок. Бери дитину, бо в хаті якось душно мені здаєсь... Йди, бо я щось аж ослаб!

Немидора. Що з тобою? Може ти хорий Миколо? Так я йду закличу маму. А ні, то ходім на двір. Йди. (бере дитину). Ну йдеш?

Микола. Йди, йди, я зараз вийду.

Немидора. Йди подивись які гарні квітки понасаджувала. Йди, попідливаєм. (до дитини) Йдім Любцю, тато зараз вийде. (пішла)

Микола. (сам) Ох тяжко, тяжко, жити! Але не жити, а мучитись. Жити? Чого? Неможна. Недають жити! Вже й душа догоряє, в грудях кипить, горить наче полум'я в печі, коли в моє серце впилась гадина, та смоче і смоче за саму душу і нема сили щоби погасити сей вогонь і вирвати з серця то, що там накіпіло!... Каже мати молитись!... Молитись?... Кому? За що? За ту злиденну нашу долю? Ні не треба молитись! Коли Бог такий справедливий, що одним дає паньства, степи й лани, а другим дає важку працю, бідність, та мало не торби!... А чиї се степи, та лани, що пшениця як лїс? Не паньскі ж воши, а наші бо політі і заскороджені, кровію і кістьми наших дїдів! І молитись?!... Ні! Нема правди!... Каже жінка не журись! Не журивби ся, колиб міг на то дивитись. І як же дивитись, коли за

найващу працю сиплять ся буки! О, я за свого батька маю відплатитись, бо не батьківська дитина я бувби, наколиб я се лишив!... Або лишу... лишу, все, пійду в світ, щоби очи мої на то не дивились... Йти з рідної хати? Якже, мати? Жінка?... Дитина? Ох.. важко! важко! (тут знесилений опираєть ся на стіль рукою).

Немидора. (за сценою). Миколо! Миколо! Чуеш? А ходи вже раз сюда! Доки будеш в хатї?

Микола. (підводить ся). Що?... Я зараз, зараз!

Немидора. Йди, чогось Кавун кличе!

Микола. (підходить до вікна і кличе). Йди Кавуне в хату, то й поговоримо. (до себе). Вже е щось нового коли Кавун прийшов!

ЯВА VI.

Кавун. Здоров Миколо! Що так все в хатї та в хатї? Вийшов би в село, то де що нового почувби.

Микола. А що там нового може, бути? А як е то й ти скажеш!

Кавун. Ой е, е, і то богато! Тай то така новина, що й немало тебе вразить. Біда Миколо!

Микола. Та що там таке? Кажи!

Кавун. Знаеш Миколо, нам треба щось робити. Є вже чутка, що будуть збирати рекрутів, й чуем, що наш пан має віддати всіх тих,

котрі йому не на руку в Москалі, а ти вже знаєш, що ти і я, певно не лишилиб ся. В Скрипчинцях вже виловлюють рекрутів, і забивають в колодки, тому нам треба щось робити!

Микола. Знав я вже се давно, що до того прийде. О! тим нас не злякає!

Кавун. А шож ти думаєш робити?

Микола. Як що? Утечемо з села та й годі! Підемо в Стеблів, в Канівщину, до сахарень, там будемо поки не полекшає, але в Москалях він не діжде мене бачити!

Кавун. То й гаразд! Нам же треба ще нині зібратись, бо завтра то хто знає що булоби. Ти Миколо над вечер приходи до мене, там порадимось, бо нас більше збираєть ся в ту саму путь. А ти й не зараз жінці кажи, бо більше булоби крику як чого! Так я йду, а ти забудь мовчати! Прашай! (пішов).

Микола. (сам). О вороже лютий! Так ти задумав в Москалі нас віддати? О, не дочекаєш того видіти! Ще тобі не досить того, що як воли горюють в плузі, то ще гірше пімститись хочеш. Не дочекаєш того... Утікати з рідної хати? Від рідної матери старої, від жінки любої, від дитини?... Ні! Се вже діявольська робота! Але пійду! Покину все! Але тобі вороже лютий, ждати не чого иншого, а пімсти, і то такої, якої ще світ не видів. Пімсти!...

Немидора. (з двора). Йди Миколо, подиви ся як гарно зацвили квітки! Йди серце!

Микола. Їду, вже йду! (до себе) наговоримось в останнє ще нині. (до неї) Колиб ти знала люба, що маю на думці, не потїшалаб ти мене квітками!

Немидора. Їди по Миколо! Чому не йдеш?
Микола. (Виходить). Ох, йду моя зазуле, йду! (сумно виходить).

Куртина.

ДІЄВІ ОСОБИ IV-тої ДП.

Марія,
Микола,
Немидора.

ДІЯ IV.

Вечер. Сцена та сама, що в дії третій. В хаті світить ся. Немидора, колише дитину, стара Джериха клячить й молить ся. В хаті тихо. Стара скінчивши молитись, говорить.

Марія. Кидай Немидоро шити, візьми ось попідмітай в печі огонь, попряч таї будемо лягати. Деб то Микола дів ся? Ще не смеркалось, як пійшов і нема. Щоби се значило? (стелить постіль).

Немидора. Певно десь в Кавуна мусить бути, бо отсе чогось приходив! (кидає шити). Треба справді кидати шите, пізно вже. Йдїть же ви мамо, та лягайте, а я попрячу сама і зажду на Миколу, та будемо спочивати!

Марія. (лягаючи). А щобись дочко комина не запирала, бо чад може бути! Так на добраніч! (лягає на постели, або на печи).

Немидора. На добраніч! (пораєть ся в хатї, підмітає в печи вогонь. Довша павза, так щоби стара уснула).

..Немидора. (дивить ся в вікно). Деб се Микола подїв ся? Ох, то таки щось недоброго! Боже мій Боже! Що я вже маю робити? Щоб як скоро прийшов, то вже не пушу його нікуди від нині. Бо поки неходив помежи тих своїх товаришів, то якийсь инакший був, а тепер ходить сумний як осінь. Ні знаку нема по тому Миколі, що колись буяв веселий... ще й других розраджував. (бере знов шити і співає).

На що мені чорні брови,
На що карі очи.

На що, літа молодії
Веселі дівочі.

Літа мої молодії
Марно пропадають,

Очи плачуть, чорні брови
Від вітру лнняют!

Серце вяне, нудить світом,
Як пташка без волі,

На щож мені краса моя,
Коли нема долі?...

ЯВА І.

(Входить Микола потихо. Коли Немидора співала стояв коло дверей і вона його не видить; опісля говорить до жінки):
Співаєш жінко? Га? Співай, співай серце!

Немидора. О! То ти вже прийшов? Де се ти так довго був? Аж занудилось виглядати. Ти голодний правда?

Микола. Не дуже й то голодний! А як да-
си що, то зїм! А мама вже сплять?

Немидора. (дає їсти). Ага сплять Щобно
лягли. Ну так йдиж їсти?

Микола. Гарзд! (сїдає не роздягаючись).

Немидора. Чому ти Миколо не роздягаєш
ся? Куди ще хочеш йти?

Микола. Що? Чи куди піду, кажеш? (їсть).

Немидора. А вжеж! Таж то тяжко вдягне-
ному!

Микола. (скінчивши їсти). Я вже й не бу-
ду роздягатись сьогодні! Візьми попряч лише
зі стола!

Немидора. (пряче). Що таке? Чому небу-
деш роздягатись? Що ти отсе говориш?! (Йде
знова шити і дивить ся на него, чого він сум-
ний).

Микола. (сумний сїв опершись рукою о
стіл). Кидай, Немидоро, шити, йди сядь коло
мене!

Немидора. (здивована кидає шити, і сїдає
коло него). Що таке скажеш голубчику?

Микола. (дуже ласкаво дивить ся на ню.
можна пізнати, що йому тяжко говорити). Ска-
жу тобі серце все скажу! Тільки тихо, щоб ма-
ти не збудилась!

Немидора. Ну кажи-ж кажи серце, що та-
ке?

Микола. (через силу). Знай моя дорога
жінко... Скажу тобі, що маю на душі!... Я

тебе молоду... маю сьогодні покинути... сеї ночі думаю втікати з Кавуном з села й ще з чотирима чоловіками.

Немидора. (відхиляеть ся). Що... о... о...
Що ти говориш?

Микола. Не бійсь Немидоро! і не журись! Пан хоче нас віддати в москалі. Як він нам обголить лоби, то ми тоді пропащі на віки, а тимчасом ми втечемо на сахарні, перебудемо сей важкий час, тай знова повернемось! Може воно утреть ся, перемнеть ся, тай так минеть ся!

Немидора. Ой не кидай, не кидай мене, мое серце, бо я, без тебе пропаща! (кидаєсь на шию).

Микола. Цить, не кричи, і не тужи, ти збудиш матір, ви наробите крику, тоді я пропащий! Я не на віки тебе покидаю. Я зароблю гроший, й знова вернусь. (голубить).

Немидора. (з плачем). Коли ти мене покидаєш, то бодай би ти покинув хліб їсти і воду пити!

Микола. Не проклинай мене, й не лай, та не плач. Ти думаєш, легко мені тебе покидати? (з розпукою). Доле! Доле! моя проклята!... (обіймає Немидору). Пійду з села, бо тяжко мені жити. Пійду в ліси в степи, піяду в пущі, на острі скелі, а таки панщини робити не буду, й в Москалі не піяду. Пійду втоплю ся, об камінь розібю ся! Нехай звірі розшарпають мое

тіло, а все таки втечу, все одно, мені пропадати.

Немидора. Щож я буду в світі божому діяти, сама з малою дитиною? (дуже плаче).

Микола. Не плач Немидоро, не плач! Мене серце огнем горить, й без твоїх сліз! Мене нужда зсушила, й звялила, як холодний вітер билину в полі. Моє серце наскрізь ножом пробите! Знайди мені сорочки, знайди харч, тай бувай здорова! Як не умру, то поверну ся, і поверну ся не в день, а в ночі, запукаю в квартиру, а ти відчиняй двері!

Немидора. Пропаща я на віки! Боже, милосердний Боже! за щож ти нас так караєш? Колиж дождати тебе до дому?...

Микола. (відповідає піснею).

Дожидай ся мене
Серденятко моє,
Гей! Та до себе в гості,
Як виросте трава зелена,
В тебе на помості.....

А ти не ламай рук, не суши очей, лиш доглядай матери й дитини. Я як не умру то верну.

Немидора. (кидаєсь до дитини). Серце моє, дитино моя, ти не знаєш, що зістаєш ся сиротою... покидає нас тато, покидає! (плаче)

Микола. Немидоро. Годі плакати. Мене ждуть люди. Давай сорочки, давай харч, та ввряджай мене в дорогу!

Немидора. Не йди, не йди! Ще серце, переночуй хоч одну ніченьку в дома.

Микола. Не можу, не можу, мій цвіте дорогий, на мене ждуть люди! Завтра мене закують в кайдани, тоді я пропащий на віки!

Немидора. Бодай всі наші слези впали на того, хто нас розлучує. Лучше булаб маленькою пропала, луншеб поневірялась до віку в наймах, чим маю терпіти таке горе, таке лихо! (виходить до комори плачучи).

Микола. (сам, озираєть ся сумно по хаті). Так!.. Кидаю все... все дороге!.. все кидаю!.. Ох... (підходить до матери) Прощайте, найдорозша мамо, бо Господь милосердний знає чи побачимось коли!.. Я б хотів почути ще хоть одно однісіньке слово з твоїх змучених материнських уст, одначе через ворогів своїх не можу. Простиж мені найдорозша нене. прости! Я тобі дякую щось мене годувала, пестила, та доглядала. Дякую тобі за всі ті ночі, недіспані коло мене, й груди, котрі мене живили!... Але я за тебе найдорозша моя мати не забуду, деб я не був. Прощай же... Прощай і ти хато дорога, де я перевів свої молоді літа і виріс на те горе, котре мене з тебе вигонює. Прощай все, все дороге мому серцю!... Ох й вдержатись не можу... (до дитини). А ти моя дитинко, перлино, розрадо мого серця, виглядай за своїм батьком хоть і не будеш його знати. Він верне, та вже не застане тебе в колисці, а може дівкою, то щобись хоть

приймила тоді в хату, та не цуралась ним. Бувай же здорова, (цілує) велика рости, на потіху матери і поневоленому, нещасному народови!

ЯВА II.

Немидора вносить шмате в мішку, кидає на лаву і плаче.

Микола. Вже все? Так гаразд! А де моя скрипка? Треба забрати, може коли за розраду стане. А ось! (бере скрипку і кладе в мішок). Так вже все? Ну так будем рушати! Прощайте рідні пороги, куди походили мої ноги! (бере мішок на плечі, цілує тихо матір в руку і дитину, підходячи до Немидори обнімає, цілує і говорить) Прощай Немидоро! Прощай моя зірко! Не плач моя горлице! Як вже Бог хоче так буде! Споминай мене моє серце вірними словами, та дрібними сльозами, а я тебе (рішучо) доки живий буду, до віку не забуду! (цілує ще раз і відходить).

(Немидора через цілий час плакала, і коли Микола входить то хотіла щось сказати, однак з жалю немогла, і пішла за ним; в хаті тихо. — Оркестра грає якусь сумну арію. В хаті робить ся напів темно довша павза).

ЯВА III.

(Немидора входить дуже сумна, сідає, майже падає на лавку, схиляється на стіл і плаче, довгий час в хаті темно. — Оркестра перестає грати. В тім за сценою освічується дуже ясно і стає дуже видно в хаті, чути рівнож дзвін, що дзвонить на гвайт, що є пожеар в салі).

Немидора. (через цілий час плакала, все тихше, а вкінці перестала. А як почула дзвін і побачила світло в хаті, скрикує, бере на руки дитину і кричить). Ратуйте, хто в Бога вірує, ратуйте дитину! Мамо! Миколу, ратуйте. . . Мамо! ратуйте дитину.

Марія. (встає). Бог з тобою дочко! Сеж не ми горимо, се пожежа десь далеко на селі! (за сценою чути дальше дзвін і гавканє собак).

Немидора. (пригортає до себе дитину). Мамо! Ратуйте Миколу! . . .

Марія. Деж Микола дитино?

Немидора. Помандрував, покинув нас! . . .

Марія. Коли? Куди помандрував?

Немидора. Осе тільки розпрацав ся зі мною, а вас не хотів будити. . .

Марія. Боже мій, світе мій! Чому же ти мене не збудила!

Немидора. Я світа за сльозами не бачила, а про вас і забула!

Марія. Ой Боже-ж мій Боже, щож ми тепер на світі Божому будемо робити без гого подара? (плаче).

Немидора. (не плаче, тільки хлипає, — в кінці говорить як через сон). Мамо, чи бачите, які стали Микола та батько? От дивіть ся! (душе) Вони з червоного горячого зеліза, а які у них очі! (дуже) Боже мій, в них не очі, а жар горить в ямах! На що вони молотять той вогонь? Чи вже-ж пани будуть їсти пше-

ничні іскри, що летять з тих снопів?

Марія. (злякано). Що ти говориш дочко? Схаменись, перехрестись, та молись Богу! (бере з фляшкою воду, і кропить Немидору)

Немидора. (зриває ся). Мамо! чи чуєте? Чуєте? Се він вернув ся. Мій голуб сизий, (кидаєть ся до вікна). Мамо, гляньте, як видно на дворі! Я бачу весь двір і сад! Мамо, Микола приїхав на білому коні! От подивіть ся. Та який він гарний, та який.. як сонце! А на ньому золота одежа, і червоний пояс. (бере за руку, і тягне до вікна). Дивіть ся, дивіть!

Марія. Дочко моя! серце мое! Що ти говориши? що з тобою? (хрестить її).

Немидора. (скрикує мов божевільна). Ненько моя!.. Боже мій! Микола стає вогнем, піднімаєть ся і летить в гору!.. Боже мій!.. він полетів на небо і не вернеть ся вже до мене!.. Боже, не вернеть ся! Пропаша я, на віки, пропаша!.. Ой ратуйте його мамо, ратуйте!... (падає над колискою, як би умліла).

Марія. (ломить руки). Побіжу до знахора може порадить!.. О ! Сину! сину мій, що ти наробив!..

КУРТИНА.

ДІЄВІ ОСОБИ V-ТОЇ ДП.

Микола Джеря,
Пилип,
Посмітюх,
Мусій,
Перепелиця,
Абрагам Мойсеевич,
Ревека, його жінка.
Бжозовский, Осавул і Йосафат.

Бурлачки: Соломія, Пріська, Олена, I-ший і II-гий музика, бурлаки і бурлачки.

ДІЯ V.

На подвір'ю сахарень. З лівого боку коршма, з правого мурований будинок, знати що фабрика. Коло коршми стоїть довгий стіл, коло котрого сидять мальовничо бурлаки, грають в карти і пють, та співають),

Ой бре море, бре,
Сип шинкарко ще!
Нема в мене ні роду, ні плоду,
Плачу сам за себе. 2)
Ой не бурлак не,
В нього гроші є,
Він панщини тай не робить...
В москалі не йде... 2)
В москалі не йде,
В Сибір не зашлють,
Ой не одній жінці молодії,
Сльозоньки ся ллють... 2)

Ой по бурлак по,
В нього думка є,
Пімститись тяженько за своє горе
Котре го гнете! 2)

Посмітюх. Йі конечно, а вражий син ще
впаде колись нам в руки. О тоді попамятавби!

Мусій. О почекай заки він до тебе прий-
де, скорше самий головою положиш!

Пилип. Тай справді! Скільки часу уплило
як вибрались ми з Вербівки в се кляте місце,
тай ні чутки нема звідсіль. І що там наші бі-
дні жінки поробляють, радий би я знати

Посмітюх. Але десь мстить ся пан за нас,
мстить ся, я знаю, що сей пожар дав ся йому
взнаки. Був би мав на гулянку десь поїхати, ко-
либ був продав то, що згоріло!

Мусій. Знаєте братя, що та ніч мене й до
нині страшить, як собі нагадаю! Та ж то горі-
ло як у пеклі.

Пилип. Горіло як у пеклі, але дарма! Та
щоби в тім вогни пекельнім був згорів наш
пан, тай його осавул, от то може булоби й
нам инакше, а так що: з одної біди вирвав ся,
в другу вліз; з панської кормиги втік, в жидів-
ську впав!

Посмітюх. Біда вам, кажу братя, біда ще й
яка!

Мусій. (трохи вже п'яний). Е що там біда...
буде колись й біді! Шинкарко, а винеси но там
ще тої нашої веселости! (починає пити співа-
ючи).

А я тії біді, та не піддаю ся,
Кликну на шинкарку, горівки наплю ся.

(Тут починають усі співати).

Журож моя жура, тось мя зажурила,
Мене молодого з білих ніг звалила.
Прийшов я до коршми, кинув на стіл шапку,
Молода шинкарко дай горівки кварту.
Дай одну й другу, а потім третю,
Як ся поміркую, випю четвертую.
Братя мої братя, мед горівка петь ся,
Коло мого серця, гадинонька веть ся.
Бо тая гадина, все поле встелила,
Коло мого серця гніздо собі звила.
Встелила си гніздо, хоче зимувати,
Прийдесь молодому з жалю умирати.

(Хвеська, шинкарка виносить горівку і відходить до коршми).

Мусій. Отак запем все наше горе, тай забудемо за біду. (пе).

Пилип. Я вже пивби скілько-б в мене влізлось, колиб мені се питя помогло що. Хиба стільки як наплюсь, то забуду на хвилину все, що вже й в голову не влізає! Ох, пане, пане Бжозовськ..й, хробаки б тебе живого зточили, як точить жура мою душу!

Посмітюх. А будь вже тихо! Як який чтець розказуеш. Ось пий коли є що! (до Миколи котрий сидів сумний на боці). А ти Миколо чого похнюпив ся? Йди лиш до нас, не задовго і гроші будуть, паи-жид прийдуть платити, то й ти візьмеш щось випити!

Микола. Візьму брата, візьму, може й мені лекше стане коли наплюсь. Коли і жида десь вирвало до чорта!

ЯВА І.

(Входить Ревека і походжає з двома дітьми).

Микола. (до неї). А де твій чоловік? Чому не йде платити до сего часу?

Ревека. Що ти свиня? Ну? Що ти на мене тикаєш? Я тобі не дам гроший за місяць!

Микола. А вжеж так! Хиба дурно робив місяць? Побачимо чи не дасиш! Яка мені цяця!

Ревека. Ех ти хлоп, я тобі покажу! Я пожаліюсь панови! (пішла зла).

Микола. Хоть самому чортови!... Не добре нам брата тут, дуже не добре. Робим і нічого не маєм. Бо що заробим, то й лишим зараз в шинку, хоть і лишатись нема чому, бо той поганий жид як зачне вираховувати, то й мало лишаєть ся. Чи не повандрувалиб ми десь дальше?

Посмітюх. А вже ж що тут надоїло, хиба лиш тільки на жидів будем робити?

Мусій. Як робилисьмо на панів, робім ще і на жидів!... Гей! Хвеська! А винеси но там ще! (шинкарка бере мірку, відходить і виносить знов горівки).

Микола. Знаєте брата, я хочу казати Мойсеевичеви, щоби він виплатив ті гроші, що покійний Кавун лишив зароблені. Віддалибисьмо

в цю хвилю на молебствіє, за його душу, бо і гріх
щоби в жида лишались!

Пилип. А! певно сказати, та чи дасть Жид.

Посмітюх. Ї хто то сподівав ся, що Кавун
прийде сюда вмирати? Шкода, дуже шкода,
щира душа була з него!

Микола. Нас кожного те саме тут жде, на-
коли ми не виберемось звідсіль. На таких хар-
чах й в таких казармах, то не то чоловік, а
пес мусівби здохнути. Чи-ж не бачимо чим нас
годують?

Пилип. А вже-ж. братя, лишім того клято-
го жида! чи лиш тільки світа що тут? Найде-
мо може краще, а не найдемо, то світа зобачи-
мо, та мені та каша аж коло мене смердить!
Ї щоби ми тут терпіли дальше? Коли ми бур-
лаки, так бурлакуймо!

Микола. Справді, підем дальше. От щоби
Жида наднесло, заплатить, тай вечером в до-
рогу.

Мусій. А кудиж то ми пійдемо звідсіль?
Тай чи знайдесь друге місце, з такою доброю
горівкою? Не йдїм братя!

Пилип. То і лишайся, коли тобі горівки
жаль.

Посмітюх. Чи доведеть ся нам коли верну-
тись до дому?

Микола. Як ухопить нашого пана, то мо-
же й повернемось!

Посмітюх. А коли його ухопить, коли він здоровий, як кабанець!

Пилип. Знаєте братя, піїдем на заводи, або на Бесарабію!

Микола. Ходім братя в степи. Вже мені остогидло тинятись по тих сахарнях. Адже й наші Вербівці нераз ходили на заробітки в степи і Одесу, декотрі поприносили чимало гроший.

Всі бур. Коли в степи, так в степи. Попробуем ще там щастя!

Мусій. Та ще хоть на останку погуляймо заки піїдем.

Пилип. Ну, та тиж лишаеш ся, не йдеш, так будеш все гуляти!

Мусій. Не лишусь без вас. Куди піїдете ви, піїду й я туди! Може справді драще місце найдеть ся, і горівка буде дешевша.

Микола. Справді братя! Нині по розчоті, погуляем ще в послідне. Піїдете наймите музику, тай попросите бурлачок на танці. Пригадаем ще своє парубоцтво, нині в послідне!

Пилип. А де Перепелиця дів ся, що до сего часу нема? Ще як рано піїшов щось купувати на ярмарок, так наче пропав.

Микола. Щоб скоро вертав, бо й не знав би де ділись!

Пилип. Так ми його не лишимо, щоби прийшлоь й до завтрього піїждати! (смеркає ся).

Микола. Деж се жидиська вирвало, що до сеї пори не приходить? Вже й смеркає, а його слуху не чути!

Пилип. О, та він надійде скоро вже, має рахувати.

Микола. Так бодай, щоб не скучалось, за-співаймо щось.

Пилип. А чому ж ні, співаймо! (співають).

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердито вітер завіва,
До долу верби гне високі,
Горами хвилі підійма...

ЯВА II.

(Коли ті співають, входить Абрагам. Він низкий з рудою бородою, грубий, в білій камізельці з золотим ланцюшком на череві, тримає книжку під пахою, сідає коло стола і говорить):

Абрагам. Ану! до розчоту!

(Бурлаки стоять наоколо; він кличе шинкарку щоби винесла лампу).

Абрагам. Хвеська, Хвеська! Засвіти лампу і винеси!

Хвеська. (в коморі). Зараз, пане, зараз! (виносить.)

Абраг. Як ви посміли зневажати мого пані тут? Я вам кажу, щоби більше того не було, бо не дістанете ні копійки жаден! (розкладає книжку і читає). Іван Посмітюх!

Посміт. Я тут...

Абраг. (дає) Тут маеш; Пилип Дудка!

Пилип. Ось де! (дає)

Посміт. Слухайте! Скільки ви даєте мені?
Меніж належить ся більше!

Абрам. Як більше? Почекай! (дивить ся в книжку). Два дни бувесь слабий, не робив, так і менше береш!

Пилип. Так і мені бракує! Який же се рочот? Та-ж то цілий рабунок!

Абраг. (не звертає уваги) Я нині не маю часу крутити з вами тут голову, на другий раз я то все направляю! (читає дальше): Корчак Стефан!

Пилип. Поправив би тебе лопатою по животі, Юдо проклятий. Вже що самий хочеш, то робиш з нами. (пішов на бік).

Абраг. Як ти будеш такий мудрий, то нічого не дістанеш! Ну де той Корчака?

Стефан. Давай я ось. (дає)

Абраг. Микола Посмітюх.

Микола. Я тут, давай! (дає, і читає дальше по черзі, лиш не читає покійного Кавуна і Мусія).

Абраг. Ну вже всі! На другий місяць як будете робити ліпше, так більше вам заплачу, і то поправлю, що тепер бракує. (хоче йти).

Мусій. А мене чому не читали? Га? Хиба я не робив як і другі? Чи що? (наступає) **Зарав мені платя.**

Абраг. Адіть який мені! Ти того не знаєш, що тобі треба мені доплачувати ще до твоєї роботи? Піяк оден, пропив все, то ще й грошей хоче. Геть.

Мусій. Так се ви правду кажете, що мені ще треба вам доплачувати? От тобі заробок. А скільки то доплачувати, так я зараз...

Абраг. Небогато, тільки я добрий чоловік, то я тобі сей місяць дарую.

Мусій. А так би тобі було добре в судний день, як ти добрий чоловік! Оциганив мене бідного, чисто оциганив. Щобись тільки на дворі та житю мав, Юда оден! (пійшов на бік, бере фляшку, там нема нічого, той крутить головою, сідає і муркоче): А я тії біді та не піддаю ся).

Абраг. Було стільки не пити! (хоче йти).

Микола. Слухайте Мойсеєвич! Тут належить ся покійному мому кривному, Кавунови за місяць гроші. Я візьму і дам в церкву на молебень, за душу покійника.

Абраг. А вже-ж я дам бурлаці в руки чужі гроші. Знаю в яку церкву ти віднесеш гроші; ти їх пропеш в шинку. (Як Микола говорить з Абр., бурлаки засідають за стіл і пють).

Микола. (твердо). Не проплю, а віддам в церкву!

Абраг. Я сам віддам в церкву!

Микола. Чи Бог же прийме з жидівських рук ті гроші, за душу покійника?

Абраг. Що ти мені допікаєш тим жидом? Я тебе поведу в поліцію до станового!

Микола. Може ще в москалі віддаси?

Абраг. Не тикай на мене ти свиня! Бо я твоїх грошей не дам, щеї напишу панови, що ти служиш в моїї сахарни!

Микола. (зі злостію). Від свині чую, вибачайте люди добрі, то її не дивуюсь в сім слові, а сахарня не одна на світі. Сего добра в богато. (тут пристунає блище, як би хотів вдарити).

Абраг. (відстунає) Гвавт! То ти смієш мене лаяти? Ти думаєш, я не знаю відкіля ти?

Микола. А хиба не варт лаяти? Хиба ми не знаємо як ви знущаетесь над людьми в сахарнях, як не даєте грошей, годуєте собачим мясом, та щурами?... Знаємо як ви приймаєте бураки від мужиків! Панські бураки важите, а мужицьких її не важите, а приймаєте як собі хочете, потім платите скільки хочете. Ех! Знаємо вас!... (пійшов на бік).

Абраг. Не твоє діло, то її мовчи, хахол! (пійшов).

Микола (за ним). Проклятя на вас Юди! п'явки! Як вас земля по собі носить, та сонце гріє?... Гейже братя до чарки! В останнє хай забуду своє горе, хай запю свою прокляту долю! Гей за музикою! Пекельний вечер сьогодні буде на погибель ворогам нашим! Чи пішов хто з музикою? Гей шинкарко! Хвесько, став ту ведро горівки зараз!

Посмітюх. За музикою пійшов Корчака зараз по розчоті! От, от будуть!

Микола. Так гаразд! Памятаем, братья наше горе, так і памятаймо, добро наше гірке! Гей-же до чарки! (Бере ся пити, між бурлаками живий рух, кождий охочий, лиш не паний крім Мусія, котрий все підспівує: А я біді та не піддаю ся. Шинкарка все то входить то виходить).

ЯВА ІІІ.

(Входять музики з Корчакою).

Корчака. Ось вам і музику привів! Сідайте от тут! (ставить якусь лавку в куті, музики сідають).

Пилип. А дівчатам дав знати? Чому нема їх?

Корчак. Та як же не дав. Зараз казали прийдуть, лиш казарми попідмітають і попрячуть.

Пилип. А ви, музики славні, поки дівчата прийдуть, випийте, буде краще гратись!

І. Музика. А вжеж, що випити не зашкодить!

ІІ. Музика. Як не багато, то не зашкодить, але часом, то аж без верх, хай то Бог боронить, рзливаєть ся!

Микола. Пийте, пийте, не бійтесь. Де бурлаки пють, там і боятись нічого! Анґі но покажіть ту свою скрипку! (бере і грає).

I. Музика. Та як бачу, то й ви музика?

Микола. Не так, щоб то дуже, але трохи знаю!

II. Музика. Добре все знати, а не все робити!

Мусій. А я тій біді тай не піддаю ся!....

Пилип. Не піддаєш ся, не піддаєш ся, „бось зяву залив“. А як біда, то так зложить ся як пожик. Щоб ти все такий був.

Мусій. (Встає п'яний, заточуєсь). Ти думаєш, що я п'яний! (Поступаєсь і заточуєсь). Я трохи таки випив, але я не п'яний. Нині в послідне ще таки напюсь, а потім покаюсь і більше ані не понохаю! (між бурлаками рух, вже добрий, сміх, кожний вже веселий). А нині пю, пю, бо маю пити, пити і гуляти, й ще як гуляти, (пускаєсь). Ой гоп... дуба... дуба... ти... дівчино... (тут падає, хоче встати, лиш не може, тай так і засипляє, сміх).

Пилип. От танцюриста, показав як гуляти! (дивить ся на нього). От собі вже догодив! (бере за ноги і підкидає на бік).

Микола. Дай йому вже спокій, хай проспиться ся, бо знов буде тут ковбеньки гнути!

Пилип. Тай ніхто його не рухає, хай спить. Деж се ті дівчата ділись? Пійду лиш я сам за ними! (вийшов).

Микола. А чи нам конечно на дівок ждати? Гей музико! Ану вшквар козака, такого справтїшого козака, щоби аж самий сатана зарего-

тав ся в пеклі. Хай бурлаки покажуть, що вміють! Грайте! Гей же братя, а котрий мені за дівку?

Хома. За дівку її я можу? (Музика починає грати козака, зразу починаєсь млаво, відтак починаєсь шалений танець, кожний гуляє, аж чути стогін, танець переходить в бурю).

Микола. Грай музико, грай! Бурлака гуляє! (підспіваючи).

Ти козаче чорновусий,
Чого в тебе жупан куций,
Мене дівки підпоїли,
Мені жупан підкроїли.

ЯВА IV.

Входить Пилип з бурлачками, вони повбирані різно; декотрі в вишиваних сорочках, всі в темних спідницях; коли увійшли танець став.

Соломія. Бач, вже її на нас не ждуть, самі танцюють!

Микола. А скільки ждати прийшлоб ся? Ждали, ждали, тай самі почали!

Пилип. Ви дівчата випийте бурлацької горівки до охоти! (бере і гостює).

Олена. Хай її тій горівці хрін, я ще її в писку не мала.

Пилип. Не мала, так добре хоч покушати і не гордуватиж бурлацькою (дає, она не хоче).

Соломія. Вона лиш так про око. (сміх).

Микола. Ну, ну, не церемоньтесь, пийте!

Соломія. Давай, побачиш, як бурлачка ле бурлацьку горівку! (пе).

Пилип. О, так, то я знаю! (наливає).

Соломія. А чогож тут церемонитись? За потилицю лити не буду. Давай ще одну! (пе).

Микола. (до других). Та бериж! диви ся як Соломія вишила, ані не здригнулась!

Пріська. Пе, бо їй смакує, а я таки не буду пити.

Микола. (до Олени). То пий ти, Олено, коли вона не хоче.

Олена. Та вже вишо, щоб відчепитись! (пе).

Дехто з бурлаків. Доки там будете їх могоричити? Ніч не стоїть, колиж ті танці будуть?

Пилип. Та вже й скінчилось! А музики не вишилиб ще?

І. муз. Та ми не слабі, Боже борони (пе).

Пилип. Ну, то вишийте ще по одній.

Посмітюх. Напій музик, так він буде тут спати.

Микола. Ну так будем починати. Гей, а чи не заспівалиб що наперед?

Пріська. А вжеж, що заспіваймо! Ану дівчата якоїсь веселої.

Соломія. Чиж їх мало в нас? До вибору, от хоч би й ту! (співає, ті підхоплюють).

Ой гоп, гопака,
Полюбила козака	Пішла баба у танець,
А за нею горобець,
2. Та рудого та старого
Лиха доля така.	2. Викрутасом, шхиласом,
Молодець, горобець.
Випю марку, випю другу
Випю третю на потугу	Старай рудий бабу кличе
А та йому дулі тиче,
2. П'яту шесту і кінець
Пішла баба у танець.	2. Оженн ся сагано,
Та заробляй на шишо.

(Починають танцювати, укр. козачок. Микола танцює з Соломією, дехто не має пари і гуляє сам, танець шалений, дехто підгукує: Ой, гоп, гопака).

Микола. (до музики). Грай, грай, дрібніше, бо морду побю! (танець продовжуєсь).

ЯВА V.

Вбігає Перепелиця і кричить всі стають.

Перепел. Тікаймо братя! тікаймо поки час!

Микола. Чого тікати? Від чого? .

Перепел. Як я йшов з ярмарку понад трактир, то зараз побачив, як звідган виходив наш пан Бжозовський з Осавулою. Він певно не чого іншого приїхав сюди, лиш нас шукати.

Микола. Не вже наш ворог й тут нас найшов?

Соломія. Ходім дівчата домів, тут щось не доброго.

Дівчата: Ходім! ходім! (пійшли).

Перепел. Тут, тут. Я дав би собі голову зрубати, наколи то не він. Я добре пізнав його.

го руду голову, а черево ніс як корова!...

Пилип. Щож ми будем робити, братя?

Перепел. Не що иншого, як тікати, бо певно, як баранів нас повяжуть!

Микола. Так, будем тікати, братя, але будем знати чого! Щобисьмо більше не тікали ні з відкіль від того, хто нас гонить. На все мусять бути границі! Нам тепер нагода, якої ми більше не будемо мати, щоб пімститись за нашу кривду, котра нас вигнала з рідних хат, та розлучила з родинами. Кріпімось братя, ворог в наших руках... А куди він йде, не бачив?

Перепел. Та як можна знати? Лиш так як би в ту сторону до сахарень.

Микола. Чи не прийде оглядати входів? А може справді наш юда до нього написав? Хто то може знати, то сатана в людському тілі! Ну, все одно. Я радий, дуже радий, що побачусь з своїм ворогом око в око! О, ми собі поговорим!... А ми сеї ночі і так з відсіль утікаємо. Добре, щось прийшов. Надоїло ту жидівську кашу їсти. Ми рішили йти в степи.

Перепел. То й гаразд! Але що ми зробимо тому драбузі Бжозовському на кінець?

Пилип. Що? Питаєш що? Убити вражого сина як собаку, щоб ніхто не знав, де подівся! Ох, дайте мені його в руки, потішусь ним!

Микола. Поволи братя! Я бачу, що воно дуже добре складаєть ся. Один з вас вийдїть

на шлях, чи справді не йдуть сюди, а ми тут порадимось, що маємо зробити! (один виходить). Знаєте, тепер вже досить пізно й пес нігде не гавкне, то ж нам на руку, тільки щоб лиш туди переходив. А ми скриємось тут, і так рахуватись пічнемо, як колись з Осавулою, чи пригадуєте? (сміх приглушений).

Пилип. Що з Осавулою? Осавула ще по світі ходить! Та так, щоби й не дихнув разу!

Всі бурлаки. А так, так! Не дати й дихнути вражій личині!

ЯВА VI.

(Вбігає бурлака, що вийшов і кричить).

Бурлак. Йдуть, йдуть сюди! Ховаймось!

Микола. А хто йде?

Бурлак. Йде він й Осавул, й оден з тутешних робітників. Йдуть сюди скоро. Ховаймось, бо вже близько!

Пилип. Так хлопці, кріпимось! Ховаймось! (декотрі виходять).

Микола. Що ми зробимо з тим дурманом що лежить?

Пилип. Лишім його! Ховаймось, його не заглянуть, темно на дворі! (скоро виходить).

ЯВА VII

(Входить Бжозовский, Осавул і робітник. За сценою чути слова): Не знаю пане, не знаю!

Бжоз. А чи тут є між вами Микола Джера, а Петро Кавун?

Посафат. Не скажу вам пане, бо не знаю, бо тут так: одні приходять, другі відходять. А я, славити Бога вже дванайцять років оттут. Не йду нігде, бо хто знає, чи є де краще. ая!...

Бжозов. А Перепелиця тут є?

Сафат. Кажуж вам, що не знаю анї перепелиців, анї горобців, не знаю... бо то всі чужі люде! Як хочете знати, так прийдете в днину, тай подивитесь, а я мушу йти. бо до роботи треба ставати. А на що вам вони, ті перепелиці та горобці?

Бжозов. А то вже наше діло!

Сафат. Та як ваше, то хай там! Так я йду! Ну, На добраніч вам! (пійшов).

Бжозов. Йди ти, вже, йди, нічого від тебе не можна довідатись.

Осавул. Та ми, пане, не дурно вже сюди приїхали, бо вони тут певно є!

Бжозов. О, так вони є! (закурює люльку) А як їх вишукати? Котрий тепер час? (дивиться на годинник). А то вже двайцять мінут до дванайцятої. Йдиж ти, пане Круціцький там на квартиру, а я сейчас верну, та подивись там до коний!

Осавул. (кланяєсь і відходить). Слухаю пана!

Бжозов. (закуривши люльку на довгім ци-

буху). Ну, доложу всіх старань, щоби тих драбів вишукати! Бо як мене повідомлено, то всі Вербівці є тут! (В той час, як Бжоз. говорить, Мусій рухаєсь і говорить): Огі! Не руш мене Романе, чого ти такий!

Бжоз. Тю! А се що за чоловік? (підходить до него). Гей, чоловіче! А чого ти валяєш ся як безрога? Уставай зараз!

Мусій. Та не будь же свинею, Романе. Не руш мене, відступись!

Бжозов. Вставай чоловіче, вставай! (шарпає) Собаки тебе покусують. Сеж вже північ!

Мусій. А тобі вражий сину, що на тім, як мене собаки покусують? То не тебе. Шуруй, з відсіль, щоб я тобі в маму не заїхав! (дальше лягає) У-г-г-г!

Бжозов. Я тебе тут не лишу, ти мусиш встати! (шарпає ним). Ну, ну, вставай, ти мабуть п'яний?!

Мусій. (зриваєсь). Ти падло одно, як смієш мене так шарпати? Га? (придивляеть ся, потім скрикує і хрестить ся). Свят! Свят! Свят! А ви, пане, де тут взялись? Чи то може мені снить ся? (придивляеть ся).

Бжозов. А ти як мене пізнав? Га?

Мусій. (на бік). Ні то таки не сон, а правда! (протирає очи). То я, вибачайте, трохи випив, тай заснув отут, а ті не збудили як йшли.

Бжозов. (придивляеть ся). А то ти Мусію?

Як гарно япавесь мені в руки? Думалисьте, не знайду вас?!

Мусій. (дрожить). Та я нічо, пане!.. Єя же Богу нічо, — то все — вони! (поступаєсь на бі

Бжозов. Ну, ну, нічого! Тобі нічого не буде. Ти лиш скажи, що тебе буду питати, чи тут є всі наші Вербівці?

Мусій. Не всі, пане! Кавун вмер вже. А ті, то є, як не пійшли де?

Бжозов. А чи Микола Джера є тут? А Перепелиця?

Мусій. (то дивить ся на него, то в землю). Та є, мені ся здає... А може... (Як ті говорять, то бурлаки заглядають і знов ховають ся).

Бжозов. Так, добре, що є! А де їх можна знайти? Чи ти не провів би нас завтра?

Мусій. Та як треба, то я...

Бжозов. Коли так, то ти пійдеш зі мною, я тебе візьму задля того, щоб ти мені поміг пошукати Вербівців.

ЯВА VIII.

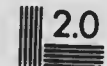
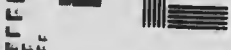
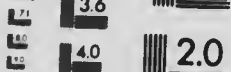
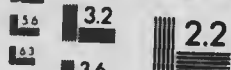
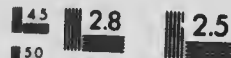
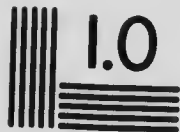
(Входять бурлаки. Микола на переді).

Микола. Кого шукаєте Пане? Миколи Джери, правда? Я тут! Беріть мене як я вам потрібний! Віддаюсь вам, як Христос за правду віддавсь на муки!

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

(ANSI and ISO TEST CHART No. 2)

APPLIED IMAGE Inc

1653 East Main Street
Rochester, New York 14609 USA
(716) 482 - 0300 - Phone
(716) 288 - 5989 - Fax

Пилип. Але не нас на муки, а тебе кровопийце лукавий! Чого гониш за нами, як хорт!

Бжозов. (змішаний). Чого ви хочете від мене? Я ж не за вами!

Микола. Не за нами? Мислиш, не чули як витягавесь з того, чи Микола тут? Я тут! знай що тут, так на що я тобі! (поступає).

Бжозов. Йдїть собі геть від мене! Я вас не потребую!

Микола. Не потребуеш? Га? Не потребуеш? Ще мало напив ся нашої крові? Мало натїшивсь людським горем? Так приїхав до пивати ту нашу невинну кров? О, напеш ся, але і отроїш ся нею! бо се вже не кров в нас є, а отрута!

Бжозов. Я від вас нічого не хочу! Дайте мені спокій, я не винен!

Микола. Ти не винен? А хто винен? Хто вигнав нас з рідного села? Хто розлучив нас з жінками та дітьми, як не ти душогубе? Тобі ще мало тих сліз, тих божевільних трупів, що через тебе зійшли з сього світа? Так ти й тут нас найшов? О знай! Найшов! Але найшовесь разом свою смерть огидну!

Пилип. Тепер не ти пан! Ми пани! Попробуєш й наших рук!

Бжозов. Люди добрі! Я прошу вас на милість Бога! Я не хочу від вас нічого! Чого ви хочете від мене?! Я злого вам не бажав і не бажаю!

Микола. Ти добра нам бажаєш?! Спасибіг, щире спасибіг, за те добро, що перед своєю огидною смертю нам обіцяєш! Нам аж за богато того, тож дякуємо і zarazом відплатимось! Лиш яку за плату бажавбись, чи на гиляці? чи в руках як тхора задусити?!

Бжозов. Бійтесь Бога! У мене жінка, діти...

Микола. Бога боятись?! А ти боявсь? У нас хиба не було жінок і дітей? О кате! Й ти смієш просити помилюваня?! Смерть! одна смерть тебе помилює!

Бжозов. (падає на коліна). Христа ради! Молю вас! змилуйтесь!

Микола. Запізно вже в ногах валятись!... Мое серце перетліло! надто вже муки! лишилась пімста! Одна пімста! (хапає його за горло, і дусить, той харчить і кидає його від себе!) Здихай-же враже клятий! (дико дивить ся на него, бурлаки відступають і роблять дивний зір).

Микола. (стає ногою на него). Ще дише! Не, сподівавесь ся пане згинуту з рук того Миколи, котрого батько й мати стогнали під твоїм клятим кнутом?... Що той сам Микола помстить ту кривду!... Не знавесь й місця де згинеш з рук того, котрого шукавесь, й на котрому нераз й твоя окровавлена рука спочила!... Так а... судити ме нас Всевишний...

Пилип. Так, Миколо вибираймось з від-

сіль, лихо, не спить!

Микола. Так... (рішучо). Йдемо!... Я пімстив ся, так в дорогу. Пійдемо у вільні козачі стени, далеко, далеко, від всяких Бжозовских, й Мойсеєвичів, де не буде ні панів, ні Осавулів, а воля, воля... без краю.

ЗАСЛОНА.

С
п
в
б
н
на

А
к

в

бі

жа

ДІЄВІ ОСОБИ:

Микола Джеря,
І-ий і II-ий Бурлака,
Осип й Демян, парубки.
Маруся й Оксана, дівчата.
Любка, донька Миколи.
Іван, еї чоловік.
Парубки і дівчата.

ЕПІЛЬОГ — ДО ДРАМИ.

Сцена представляє як у першій дії, тільки дерева нема під котрим спав колись Микола. Хата похилена. Журавель коло керниці рівнож похилив ся. Скрізь зміна. Субота над вечером, починає сутеніти. Коли куртина підносить ся, чути здалека дівочий гуртовний спів, потім на сцені. Перед гуртом входять на сцену Осип і Демян, оба з хосами.

ЯВА I.

Осип. Ху! Алеж парнота сьогодні, парнота! Аж цілий спітнів, хоть води напиться! (йде до керниці, і витягає воду).

Демян. Воно в сінокоси все так, тай не ди-во! Напюсь і я свіжої води! (пе).

Осип. Але брат, накосив ся, аж руки подубіли! Ху... (потрясає руками).

Демян. Хиба я ні? Та я рівнож не перележав днину. Дай-но краще закуримо, тай підо-

ждем на дівчата, ось недалеко чути співають.

Осип. Так самий же порох в мене! (виймає тютюн). На, як витрусиш, то закуриш!

Демян. (робить сигаретку). На, ще й тобі лишаєть ся, бери тай крути! Ну й палці пограбіли!

Осип. Пограбіли брат, на своїм. Колись грабіли, тай на чужих, на панських, нераз ще до того й буків діставалось по плечах. (спів чути близше).

Демян. Ось і дівчата близько! Знаєш Осипе, як назягнув ся косою, а дівчатам збитка таки зроблю!

Осип. Як би то?

Демян. Знаєш, вони всі так і кинуть ся до керниці, пити воду, як туди будуть переходили, а я влізу в керницю, тай вчепюсь ключки, і вони мене будуть тягли місто води! От буде сміха! А ти так стій як нічого не знаєш!

Осип. А як вони тебе скупають в тій керниці, то ще більше сміха буде. (спів близько).

Демян. Ну вже що буде, то буде, а злякаю. Так я лізу. (влізає в керницю).

Осип. А добре держись, щобись сам не втопив ся. (пе буцім воду).

ЯВА II.

(Входять дівчата з граблями, декотрі мають збанки на воду і співають):

Вилітали орли,
З за кругої гори,
Вилітали, буркотали.
Розкоші шукати і т. д.

Оксана. Ой скорше, щоб води напиться!
Осипе витягни нам води, бо аж губи висмагли.

Осип. Отакої! Як хочеш напиться, витягай
сама, я не слуга твій, вже панщини нема!

Маруся. А! будеш його просити, берім са-
мі. (кілька дівчат обступають керницю і спус-
кають ведро).

Оксана. Ну, але ще так жарко як сьогодні
не було! Прямо вогнем пече! Ну витягайте
вже раз ту воду, що там балагузькаєтесь?

Маруся. Так щось не можна зачернути!

Оксана. Бо може вже набралось? Ану я
подивлю ся! (їде між них). Ну витягаймо!
(тягнуть)

Осип. Глядіть дівчата, щоб часом не ви-
тягнули нечисту силу, під вечер! (сміє ся).

Маруся. Не треба ліпшої нечистої сили як
ти сам!

Оксана. Тай справді! Що воно так тяжко?
Берить всі дівчата. (всі поволи витягають, Осип
на боці сміє ся).

Маруся. Ще трохи, ще трохи!

Оксана. Якби двацять вєдер було! Тпфу!
Що воно? (дотягають, тут вискакує Демян,
дівчата декотрі відскакують, майже падають).

Всі. Ух...х.. Що, воно?...

Демян. Дякую вам дівчата, щосьте мене трохи провезли! Я так давно вже возив ся!

Маруся. (біжить за ним з граблями). Возивби ти ся на чортових рогах!... Так нас налякав! (бе)

Демян. Не буду більше, моя голубко, ой не буду! Ой та вже буде!

Всі. То не буде, а ще! (беруть граблі обступують довкола). Биймо ж вражого сина!

Маруся. Ти вже не раз нас здурив! (зводить граблі).

Демян. (зводить руки). Гов! Гов! Не бийте мене дівчата любі, а я вам щось гарного скажу.

Оксана. Не треба, не треба твого казання!

Демян. Тихо, ти сороко! Що всі скажуть. Чи всі годять ся, щоби я щось сказав?

Маруся. Кажи як що путнього, а то попам'ятаеш!

Всі. Ну кажи, кажи!

Демян. Буду казати мої голубки, але ви будьте так добрі і повідкладайте граблі на бік, а зараз скажу, гарне ж, гарне! (зачіпає Марусю). Правда Марусю гарне?

Маруся. Тю на тебе! А я звідкіль знаю! Далєбі дівчата, він нас дурить! (знов здіймає граблі). Годі! Годі! Вже починаю! Так ставайте довкола! (стають).

Оксана. Ну, вже стали! Що таке?

Демян. Знаєте дівчата всі, що завтра неділя.

Всі. Знаємо! Так щож?

Демян. А чи знаєте, що сьогодні субота.

Оксана. Ну тебе к'бісу, та знаємо!

Демян. А чи знаєте, що сьогодні має бути по вечери?

Маруся. Йй Богу. Демян нас вдруге хоче здурити!

Демян. Не спішишь! Не спішишь! А послухай!

Всі. Ну, так доказуй же!

Демян. Я вам розкажу ясно! Завтра неділя, а сьогодні субота! Ну Бог дав вже вечер, так по вечери, добре погуляти отут коло сеї нещасливої керниці. Чи добре, скажете?

Осип. Ну й Демян! Хай тобі, який з біса хитрий!

Маруся. Йдїм дівчата. Ні він наказавсь, ні ми наслухались! Почекай, ми тобі колись відплатимось, що попам'ятаєш!

Оксана. Ми і без тебе знали те саме. Йдїм, по вечері так всі сюди, посміємо ся, погуляємо, тепер нас ніхто не буде гонити, як колись кажуть за панщини!

Демян. Гаразд! Та щоби ти Демяне! (показує рукою на себе) і ти Осипе, не забудь бити, бо Маруся і Оксана, то певно вийдуть!

Маруся. Вийдуть, вийдуть, лиш не до вас! Так злякав!

Дівчата. Ходім, ходім, вже пізно! (виходять співаючи).

Орав мужик край дороги....

Демян. Пійду-ж й я з вами. А ти туди?

Осип. Та за тобою не пійду, тільки вертатись треба!

Демян. Щобись вийшов сюди! (хочуть йти).

ЯВА III.

(Входить Микола, і два бурлаки. Вони старі необголені, по трохи вже сиві.)

Микола. А гов, парубки... почекайте лиш! (ті стали) А чи є тут у вас на селі Джерина хата?

Осип. Нема в нас такої хати! Була кажуть Джери хата, а тепер вона Чабаненка, бо баба Немидора Джериha видала дочку за Чабаненка. Отсе та хата сама! (показує).

Микола. (сумно). А жива ж, здорова Немидора Джериha?

Осип. Того року померла, й довго не слабувала навіть.

Микола. Дякуємо вам молодці, що нам сказали. Йдіть брaтя з тими хлопцями, вони і вам покажуть рідні хати, завтра побачимось!

Бурлаки. Так оставайже здоров! А ви молодці проведете нас! (виходять).

Микола. (Сам стоїть хвилю задуманий і говорить). Щож я тут тепер застану? Чи хоть

будь яку відряду? Чи застану і почую хоть одно слово приязне? Мабуть ні!... Нема ка- жуть Джери хати... Нема хати... хати нема! Джеря є, є! Він отут стоїть коло тої хати, на тім подвір'ю, на котрім ви, ї до розуму дій- шов! На тих стежках, що далими ногами бі- гав, як весняне сонічко... щебетав до своїх родичів добрих весело. Колиж то було? Тоді як був молодий!... А тепер? Подивитись, де колись все гарно цвило, садок, деревинка кож- да, тепер все старе, поссхле. мабуть разом зі мною доживає свого віку. Гі знаку нема з тої щасливої групи, під котрою вперве я почув голос людини зі щирим ангельським сер- цем! А шні я стою старий, спорохнавілий пе- ньок. На тім місци, де колись дужа рука оброб- ляла лани, робила на всіх ледарів, дармоїдів. Стою отут, ї дожидаю! Чого?... Того, щоб в хату приймили, ї дали хоть спокійно кости зложити на рідній землиці! В мене нема вже житя! Все померло, все померло, і сліду не ста- ло! Марно перегоріло, ї перетліло се жите, і зіставсь тільки попіл, доки його не забере свята земля. Чи приймуть же старого немічно- го, нездібного до всякої роботи? Може ї на поріг не пустять. Скажуть: їди з відки прий- шов! Ох, ох, ох! А може? Може рідна дитина, не буде цуратись батька! Може ще ї врадую- еть ся, що побачила? Може... Ох... .піду в хату, що вже буде... з хати ж не виженуть за- раз. (пускає їти).

ЯВА IV.

(Виходить Любка, вона молодниця, гарно одягнена побачивши чужого чоловіка адвгувалась).

Микола. Добрий вечері

Любка. Доброго здоровля! (видивилась на Миколу).

Микола. Чи то отсе Джерина хата?

Любка. Була Джерина. Але не стало їх тепер наша!

Микола. Кажеш молоднице, не стало Джери?

Любка. Нестало! Я ще маленькою була, як тато мої вибрались самі з відсіль. Кажуть що пан хотів їх чи в москалі віддати, чи в Сибір заслали, тай більше двацять років чулки нема про них!

Микола. (дивить ся на ню). Так кажеш, ти ще маленькою була, як тато лишив тебе?! А чи пізналаб ти його тепер?

Любка. Не пізналаб, бо й як би пізнати, як я була ще в колисці, як вони пійшли!

Микола. Так ти Любко вже замужна?

Любка. (здивовано). А ви звідки знаєте, що я Любка називаюсь?!

Микола. Ох, дитино, моя дорога дитино! Звідкіль знаю? Хибаж батькови не знати як називаєсь його дитина? Не пізнаєш батька?!

Любка. (дуже здивовано). Батька? Хиба ви мій батько?!

Микола. Твій, дитино моя, твій! Не цурає

же ся ним, на старість, прийми хоч в хату!
(цілує П в голову).

Любка. (кличе в хату). Іване! Іване! Іди
но сюди! Ох як же нам весело, тепер буде! (ці-
лує батька в руку).

ЯВА V.

(Входять Іван).

Любка. Отсе мої тато вернулись, Іване,
звитайтесь! (витають ся, Іван цілує в руку).
Ох, якаж я рада!...

Микола. А давно померла мати, Любко?!

Любка. Торік у Петрівку! Ждали, ждали
на вас. Усе посали, виглядати за вами! Рідіть
же в хату.

Микола. Сядемо отут коло хати поки що
а ви розкажуть як вам жилось. (сідають). Ка-
жеш, ждала на мене мати?

Любка. Скільки разів вони вас споминали?
Скільки напобивались, й хто знає, чи з того
не вмерли!

Микола. Ждала, ждала, тай не діждалась!
Така наша доля! А ти Любко вийшла вже за-
муж? Я тебе покинув ще в колиці.

Любка. Ми недавно побрались, а отсе мій
чоловік! (показує на Івана).

Микола. (оглядаючись). А хата стала ще
нижша! Мабуть осілась. Чи ви уже вільні від
панщини?

Іван. Вже хвалити Бога не робимо панщини. Ще окремо старе поле, а отсе кажуть, придуть наділяти нас землю!

Микола. Якби не та панщина, можеб і наша мати була жива, я б не тиняв ся світами, більше двацять років! А чи давно померла моя стара мати?

Любка. Бабуня померли вже давно. Ще я була дівчиною.

Микола. Чи добре вам жилось без мене? (здалеку чути гуртову пісню дівчат і хлопців).

Любка. Ет! Яке жите тай добро! Бідували, та побивались з матерію до останнього часу! Якби не тяжка робота, то можеб й мати бул: живі! (спів чути близше). Йдїть до хати, та....., будьте ласкаві. (хотїла сказати тату, лиш спинилась).

Микола. Посидимо діти тут! От і молодь десь збираєсь на гульню, то й побачимо. Може тепер не забороняють, як колись.

Іван. Гуляють тепер кїлько самі хочуть, поки не вприкрить ся, аж відтак розходять ся!

Микола. Сїдай Любко! Сїдай коло мене! Розкажу вам дещо з доросги, двацять кїлька лїтної! (Любка сїдає. Тут виходить гурт з піснею).

ЯВА VI.

(Входять парубки і дівчата, вкільці два музиканти.).

Співають:

Удоптана стежечка через яр... і т. д.

решта співають на сцені. Поміж молодіжею рух, Микола, Іван і Любка говорять між собою по тихо, помахуючи головами. Микола більше дивить ся на гурт. Гурт скінчивши пісню першу, співає знов иншу підхожу до танцю, хочби: Ой, гиля гиля гусоньки на став, де починаєсь гучний танець, оде і парубок відвів дівчину на бік, і тихо щось говорить. Музика грає до танцю. Микола стає, дивить ся сумно на гурт, котрий мальовничо танцює, помахує головою дуже зворушений, опираєть ся Любці на плече. Любка і Іван підтримують його!

Куртина поволи спадає.

ВІННІПЕГ, МАНІТОБА, ЧЕРВЕНЬ, 1915.

